

# Op zoek naar veiligheid en perspectief



## Persoonlijke verhalen van Syrische en Eritrese gezinnen in Zuid-Holland Zuid











# Inhoudsopgave

Dankwoord	6
Samenvatting	7
<b>1. Inleiding</b>	<b>14</b>
<b>2. Opgroeien en het dagelijks leven in het land van herkomst</b>	<b>18</b>
<b>3. Geweld en onderdrukking</b>	<b>24</b>
<b>4. Een nieuw begin</b>	<b>32</b>
<b>5. Gezondheid</b>	<b>40</b>
<b>6. Conclusie</b>	<b>46</b>
Referentielijst	51





## Dankwoord

Allereerst willen wij graag alle Syrische en Eritrese gezinnen, die deel hebben genomen aan dit onderzoek, hartelijk bedanken. Bedankt voor jullie gastvrijheid en openhartige verhalen die jullie in de interviews met ons hebben gedeeld. Daarmee hebben jullie een inkijkje gegeven in jullie leven in het thuisland en in Nederland. Ook bedankt voor alle (zelfgebakken) koekjes, injera maaltijden (zonder bestek volgens Eritrees gebruik) en voor de Eritrese koffie, die ter plekke op traditioneel Eritrese wijze werd gezet. Jullie hebben ons veel geleerd.

Daarnaast willen we alle tolken hartelijk bedanken voor jullie bijdrage. Ook zonder jullie waren deze interviews niet mogelijk geweest. Net zoals dat de Nederlandse taal voor Eritreeërs en Syriërs zeer moeilijk is, is dat andersom hetzelfde geval. Dankzij jullie kennis van de taal en culturele gebruiken was het mogelijk de interviews op een goede wijze te laten verlopen.

# Samenvatting

## Doel

De GGD ZHZ is in 2018 in het kader van haar kennis-programma een longitudinaal kwalitatief onderzoek gestart. Het doel van dit onderzoek is het verkrijgen van inzicht in de ontwikkeling van de ervaren gezondheid, welzijn en (zorg)behoeften van Syrische en Eritrese gezinnen in Zuid-Holland Zuid. Dit rapport is gebaseerd op de eerste interviews die met de gezinnen zijn gehouden en schetst de achtergrond van deze gezinnen in hun land van herkomst, de vlucht naar Nederland en hun eerste periode in de regio Zuid-Holland Zuid. Daarmee biedt dit rapport handvaten voor hulpverleners en gemeenten om te voldoen aan de zorgbehoeften van Syrische en Eritrese gezinnen in Nederland en hen te helpen in hun inburgeringsproces.

## Onderzoeksmethode

De GGD Zuid-Holland Zuid interviewde in 2018 en 2019 negen Syrische en zes Eritrese gezinnen woonachtig in Zuid-Holland Zuid. De half-gestructureerde interviews duurden ongeveer anderhalf uur, waarbij een vaststaand aantal onderwerpen werd aangesneden. Daarnaast is gebruik gemaakt van wetenschappelijke literatuur om de verhalen en achtergronden verder te contextualiseren.

## Opgroeien en dagelijks leven in het land van herkomst

Zowel Syrische als Eritrese gezinnen in Nederland zijn in het land van herkomst in hechte (familie)verbanden opgegroeid. Wel zijn grote verschillen aanwezig in de manier van opgroeien. De jeugd was soms zorgeloos, maar soms ook moeilijk door mislukte oogsten of financiële problemen, de afwezigheid van water en elektra of het verlies van ouders. Tussen stad en platteland zitten grote verschillen. De beroepen van ouders en hun interesses lopen sterk uiteen en religie speelt een grote rol in het leven.

## Geweld en onderdrukking

Syrische gezinnen hebben met name te maken gehad met oorlog en weinig werk in hun thuisland, terwijl Eritrese gezinnen te maken hebben gehad met de militaire dienstplicht en beperkte ontplooiingskansen. In beide landen ondervindt de bevolking de nadelige gevolgen van onderdrukking en geweld. De vlucht die daarop volgde verliep vaak onder mensonterende omstandigheden en haalde families noodgedwongen uit elkaar.

## Nieuw begin in Nederland

Veel gezinnen zijn dankbaar dat ze in Nederland veiligheid hebben gevonden en weer een perspectief op de toekomst hebben. Tijdens het opbouwen van een nieuw leven in Nederland merken Syrische en Eritrese gezinnen echter duidelijk de verschillen tussen Nederland en hun thuisland, waarbij de Nederlandse cultuur het hen soms moeilijk maakt om nieuwe betekenisvolle contacten te maken. Ook de taalbarrière vormt een obstakel voor veel onderdelen van het dagelijks leven. Het hebben van betaald werk om het eigen gezin te kunnen onderhouden is voor de meesten de belangrijkste zingeving. Echter, de taalbarrière en de Nederlandse opleidingseisen verhinderen het hebben van betaald werk voor de meesten.

## Gezondheid

Syrische en Eritrese gezinnen in Nederland hebben vaak verliezen geleden en in het land van herkomst veel moeten achterlaten, zoals hun huis, persoonlijke bezittingen, auto, werk of onderneming en bovenal familie en vrienden. Niet zelden waren Syrische en Eritrese respondenten door de vlucht genooddaakt voor onbepaalde tijd gescheiden van de rest van het gezin te leven, wat tot zorgen en stress leidde. Uit de andere hoofdstukken komt naar voren dat er ook stress ontstaat in Nederland. Het is opvallend dat er weinig gebruik wordt gemaakt van geestelijke gezondheidszorg.

## Conclusie en implicaties

Pre- en post-migratiefactoren zijn van invloed op de ervaren en mentale gezondheid. De Eritrese en Syrische gezinnen hebben in de afgelopen jaren continue moeten inspelen op veranderende omstandigheden. Vol verwachtingen komen zij aan in Nederland. Hier kan het leven niet 'gewoon' weer worden opgepakt. De leden van de gezinnen moeten zich verhouden tot hun nieuwe omgeving en hun nieuwe leven en de problemen waarmee zij te maken krijgen; de nieuwe omgeving moet zich ook verhouden tot hen. Het gaat om een transformatieve periode, wat in de sociaalwetenschappelijke literatuur bekend staat als liminaliteit. Dergelijke transformaties gaan gepaard met kwetsbaarheden op verschillende domeinen van het leven, zoals het lichamelijke, het sociale en de productiviteit. Echter, ook hoop op een betere toekomst voor zichzelf en de kinderen, doorzettingsvermogen en zoeken naar wegen om het leven in eigen hand te nemen horen bij dergelijke transformaties.

Het rapport sluit af met enkele aanbevelingen voor gemeenten en andere organisaties die aansluiten bij het ondersteunen van gezinnen die een liminale fase doormaken. De implicaties hebben betrekking op het investeren in het verbeteren van de mentale gezondheid van Syrische en Eritrese gezinnen. Een belangrijk onderdeel hiervan is investeren in het verbeteren van het sociale netwerk en toeleiding naar onderwijs, werk en taal.

Tenslotte wordt voorgesteld om Syrische en Eritrese gezinnen in Nederland een structurele plek te geven in beleidsvorming en optimaal ruimte te bieden in de plannen voor de eigen inburgering. Het is belangrijk te erkennen dat nieuwe Nederlanders een wezenlijke bijdrage willen en kunnen leveren aan de samenleving. Hiervoor moeten soms drempels worden geslecht. Met dit rapport hopen wij hieraan een bijdrage te leveren.





نود في البداية أن نشكر جميع الأسر السورية والإريتريّة التي اشتركت في هذا البحث. شكرا لحسن ضيافتكم وقصصكم المفتحة التي شاركنتموها بها في المقابلات. منحتم بذلك نظرة حول حياتكم في البلد الأصلي وفي هولندا. شكرا كذلك على جميع الكعك المطهي من قبلكم ووجبات عنجيرة (بدون أدوات المائدة بحسب العادات الإريتريّة) والقهوة الإريتريّة التي تم تحضيرها في المكان على الطريقة الإريتريّة التقليدية. لقد علمتمونا الكثير.

كما نود شكر جميع المترجمين شكرا جزيلاً على مساهمتهم. لم تكن هذه المقابلات ممكنة بدونكم. مثلما أن اللغة الهولندية صعبة جداً على الإريتريين والسوريين، يكون العكس هو ذات الحال. بفضل معرفتكم باللغة والعادات الثقافية، كان بالإمكان إجراء المقابلات بطريقة جيدة.

## الملخص

### الهدف

بدأت GGD ZHZ في 2018 ببحث جودة طولي في إطار برنامج معرفتها. إن الهدف من هذا البحث هو الحصول على رؤية في تطور الصحة والرفاه واحتياجات (الرعاية) المحسوسة من قبل الأسر السورية والإريتريّة في زاود هولاند زاود. هذا التقرير مبني على المقابلة الأولى التي تم إجرائها مع الأسر وهو يوضح خلفية هذه الأسر في بلدها الأصلي والهروب إلى هولندا والفترة الأولى في منطقة زاود هولاند زاود. وبذلك يقدم هذا التقرير وسائل مساعدة لمقدمي المساعدة والبلديات للإيفاء باحتياجات رعاية الأسر السورية والإريتريّة في هولندا ولمساعدتها في إجراء اندماجها.

### طريقة البحث

أجرت مصلحة صحة البلديات زاود هولاند زاود في 2018 و 2019 مقابلات مع تسعة أسر سورية وست أسر إريتريّة ساكنة في زاود هولاند زاود. استغرقت المقابلات المهيكلة بمقدار النصف حوالي ساعة ونصف، حيث تمت مناقشة عدد من مواضيع ثابتة. كما تم استخدام مقالات علمية لوضع القصص والخلفيات في السياق المخصص لها.

### التربية والحياة اليومية في البلد الأصلي

ترتبت كل من الأسر السورية والإريتريّة في هولندا بشكل وثيق (عائلياً) في البلد الأصلي. لكن هناك فروق كبيرة موجودة في طريقة التربية. كان الشباب بلا رعاية أحياناً ولكن كان صعباً كذلك بسبب النتائج الفاشلة أو المشاكل المالية وغياب الماء والكهرباء أو فقدان الوالدين. هناك فروق كبيرة بين المدينة والريف. تختلف مهنة الوالدين واهتماماتهم بشدة ويلعب الدين دوراً كبيراً في الحياة.

### العنف والاضطهاد

تعرضت الأسر السورية خصوصاً للحرب وقلة العمل في البلد الأصلي، في حين أن الأسر الإريتريّة تعرضت للخدمة العسكرية وفرص التطور المحدودة. يتعرض الشعب في كلا البلدين إلى عواقب سيئة للاضطهاد والعنف. تم الهرب الذي أعقب ذلك غالباً تحت ظروف مهينة للإنسان وقررت العوائل عن بعضها.

### بداية جديدة في هولندا

الكثير من الأسر ممتنة لأنهم بأمان في هولندا ولأن لديهم منظور للمستقبل من جديد. لكن تلاحظ الأسر السورية والإريتريّة أثناء بناء حياة جديدة في هولندا بشكل واضح الاختلافات ما بين هولندا والبلد الأصلي، حيث تجعل هولندا "ذات الباب الأمامي المغلق" صعباً عليهم عمل تواصل جديد ذي معنى. كما يشكل حاجز اللغة عائقاً للكثير من أجزاء الحياة اليومية. إن أهم ما له معنى لأغلبهم هو الحصول على عمل بأجر لإعالة الأسرة. لكن يؤدي حاجز اللغة والتدريبات المهنية الهولندية إلى أن الأغلبية ليس لديهم عمل بأجر (بعد).

### الصحة

تعرضت الأسر السورية والإريتريّة في هولندا غالباً إلى الكثير من الخسائر وكان عليها ترك الكثير في البلد الأصلي مثل منازلها وأغراضها الشخصية والسيارة والعمل أو الشركة وأهم من ذلك العائلة والأصدقاء. كثيراً ما اضطرت المستجيبون السوريون والإريتريون بسبب الهرب إلى العيش مفصولين عن باقي الأسرة مما أدى إلى قلق وتوتر. يتضح من فصول أخرى أن هناك توتر نشأ كذلك في هولندا. من الملفت للنظر أن هناك القليل من استغلال رعاية الصحة النفسية.

### الاستنتاج والتضمينات

عوامل ما قبل وما بعد الهجرة تؤثر على الصحة المحسوسة والصحة العقلية. كان على الأسر الإريتريّة والسورية في السنوات الماضية الاستجابة على ظروف متغيرة. أتت إلى هولندا وهي مليئة بالتوقعات. لا يمكن استئناف الحياة "ببساطة" من جديد هنا. يجب على أفراد الأسر أن يكونون مرتبطين بمحيطهم الجديد وحياتهم الجديدة والمشاكل التي يتعرضون لها، ويجب على المحيط الجديد أن يكون مرتبطاً بهم. يتعلق الأمر بفترة انتقالية تسمى في الكتب العلمية الاجتماعية بالحدية. تنزامن مثل هذه التحولات مع نقاط ضعف في مختلف مجالات الحياة مثل الإنتاجية الجسدية والاجتماعية. لكن الأمل في مستقبل أفضل للشخص وللأطفال وقدرة المثابرة والبحث عن طرق للتحكم في الحياة هي أشياء مرتبطة كذلك بمثل هذه التحولات.

يختم التقرير ببعض التوصيات للبلديات والمؤسسات الأخرى والتي تتناسب مع دعم الأسر التي تمر بمرحلة الحدية. تتعلق التضمينات بالاستثمار في تحسين الصحة العقلية للأسر السورية والإريتريّة. إن جزء مهم من ذلك هو الاستثمار في تحسين الشبكة الاجتماعية والتوجيه نحو التعليم والعمل واللغة. يتم ختاماً اقتراح منح الأسر السورية والإريتريّة في هولندا مكاناً في وضع السياسة وتقديم مجال أمثل لها في التخطيط لاندماجها. من المهم الاعتراف بأن الهولنديين الجدد يريدون تقديم مساهمة مهمة في المجتمع. يجب لذلك أحياناً إزالة بعض العقبات. نتمنى أن نكون قد قدمنا مساهمة في ذلك عن طريق هذا التقرير.

## ቃል-ምስጋና

ቅድሚያ ሹሉ መጀመርያ ንኹሉም ኣብዚ መጽናዕቲ ዝተሳተፉ ሶርያውያንን ኤርትራውያንን ስድራታት ንሕና ብልቢ ከነመስግኖም ንደልይ። ንፍሕሹው ኣቀባብላኹምን ነቶም ኣብቶም ቃለ-መሕትታት ንዓና ብግልጺ ዘካፈልኩሙና ታሪኻትኩምን የቐንየልና። ብእኡ መንገዲ ብዛዕባ ህይወትኩም ኣብ መበቆል ሃገርኩምን ኣብ ኔዘርላንድን ርድኢት ሂብኩምና ኣለኹም። ከምኡ እውን ነቶም ኣብ ቤት ዝተሰንኩቱ ብሽኩቲታት፣ መኣዲታት እንጀራ (ብልምዲ ኤርትራውያን ብዘይ ማንካ ብኢድካ ዝብላዕ)፣ ከምኡ እውን ነቲ ብኡ ንብኡ ብናይ ኤርትራውያን ባህላዊ ኣገባብ ዝፈልሕ ናይ ኤርትራውያን ቡን የቐንየልና። ንሰኻትኩም ንዓና ብዙሕ ምሂርኩምና ኣለኹም።

ብተወሳኺ ንኹሉም ኣተርጎምቲ ንኣበርክቶኹም ብልቢ ከነመስግነኩም ንደልይ። ከምኡ እውን ብዘይ ብኣኹም እዚኡም ቃለ-መሕትታት ንምክያዶም ኣይምተኻለን ነይሩ። ልክዕ ከምቲ ቋንቋ ኔዘርላንድ ንኤርትራውያንን ንሶርያውያንን ኣዝዩ ኣጸጋሚ ዝኾነ፣ ንዓና እውን ብግልባጡ ልክዕ ከምኡ እዩ። ሳላ ናትኩም ናይ ቋንቋን ባህሊን ኣፍልጦ፣ እቶም ቃለ-መሕትታት ብጽቡቕ ኣገባብ ንምፍጻምም ተኻሊሉ።





## ጽሟች ትሕዝቶ

### ዕላማ

ሀዝባዊ አገልግሎት ጥዕና ዛውድ-ሆላንድ ዛውድ [GGD ZHZ]፣ ኣብ 2018 ከም ኣካል ናቱ መደብ-ኣፍልጦ ሓደ ተደጋጋማይ ዓይነታዊ መጽናዕቲ ጀመሩ። ዕላማ ናይዚ መጽናዕቲ፣ ኣብ ዛውድ-ሆላንድ ዛውድ ናይ ዝነበሩ ኤርትራውያንን ሶርያውያንን ስድራታት፣ ብዛዕባ ምዕባል ናይ ስሚዒታት ጥዕና፣ ድሕነትን፣ (ናይ ክንክን) ድሌታትን ብዝምልከት ርድኢት ንምርካብ እዩ። እዚ ጸብጻብ ኣብቲ ምስቶም ስድራታት ዝተኸየደ ቀዳማይ ቃለ-መሕትት ዝተሞርኮሰ እዩ፣ ናይዞም ስድራታት ድሕረ-ባይታ ኣብ መበቆል ሃገሮም፣ ስደት ናብ ኔዘርላንድን፣ ናታቶም ናይ መጀመርታ እዋን ኣብ ዞባ ዛውድ-ሆላንድ ዛውድን ብዝምልከት ሓፈሻዊ ምስሊ ይህብ። በዚ ኸኣ እዚ ጸብጻብ ንኣቕረብቲ ሓገዝን ምምሕዳራት ከተማታትን፣ ኣብ ኔዘርላንድ ናይ ዝርከቡ ሶርያውያንን ኤርትራውያንን ስድራታት ድሌታት ክንክን ንምምላእን፣ ኣብ መስርሕ ምውህሃዶም ንዓታቶም ንምሕጋዝን፣ ከም መሳርሒ የገልግል።

### ሜላ-መጽናዕቲ

ሀዝባዊ አገልግሎት ጥዕና ዛውድ-ሆላንድ ዛውድ፣ ኣብ 2018ን 2019ን ኣብ ዛውድ-ሆላንድ ዛውድ ምስ ዝነበሩ ትሽዓተ ሶርያውያንን ሽዱሽተ ኤርትራውያንን ስድራታት ቃለ-መሕትት ኣካይዱ። እቶም ሓውሲ-ስሩዓት ቃለ-መሕትታት ከባቢ ሰዓትን ፈረቓን ዝወሰዱ ነይሮም፣ ኣብኡ ኸኣ ዝተወሰነ መጠን ብዝሒ ዘለዎም ዛዕባታት ተላዒሎም። ብተወሳኺ ነቶም ታሪኻትን ድሕረ-ባይታታትን ዝያዳ መቻን ንምሃብ፣ ስነ-ፍልጠታዊ ጽሑፋት ኣብ ጥቕሚ ውሒሎም።

### ምዕባይን ዕለታዊ መነባብሮን ኣብ መበቆል ሃገር

ኣብ ኔዘርላንድ ዝርከቡ ሶርያውያን፣ ከምኡ እውን ኤርትራውያን ስድራታት፣ ኣብ መበቆል ሃገሮም ጥበቕ (ስድራ-ቤታዊ) ዝምድናታት ብዘለዎ ዓብዮም። እንተኾነ ግን ኣብ ኣገባብ ኣተዓባብያ ዓበይቲ ፍልልያት ኣለዉ። እቶም መንእሰያት ሓደ ሓደ ግዜ ሻቕሎት ዘይነበሮም እዮም ነይሮም፣ ግን ኸኣ ሓደ ሓደ ግዜ ጸገማት ነይሮም፣ ብሰንኪ ዘይተዓወተ ምእካብ ሕርሻዊ ምህርቲታት ወይ ፊናንሳዊ ጸገማት፣ ስእነት ማይን ኤለክትሪክን ወይ ስእነት ናይ ወለዲ። ኣብ ሞንጎ ከተማን ገጠርን ዓበይቲ ፍልልያት ኣለዉ። ሞያታት ናይ ወለዲን ድሌታቶምን ኣዝዮም ይፈላለዩ እዮም፣ ከምኡ እውን ሃይማኖት ኣብ ህይወት ዓቢይ ተራ ኣለዎ።

### ጎንጽን ጭቆናን

ኣብ መበቆል ሃገሮም ሶርያውያን ስድራታት ብፍላይ ኩነትን ስእነትን ስራሕን ዘጋጠሞም ክኾኑ እንከለዉ፣ ኤርትራውያን ስድራታት ኸኣ ወተሃደራዊ አገልግሎትን ድሩት ናይ ምምዕባል ዕድላትን ዘጋጠሞም እዮም። ኣብ ክልቲኡ ሃገራት ህዝቢ ብሳዕቢናት ጭቆናን ጎንጽን ብኣሉታ ዝተጸልዉ እዮም። እቲ ብሰንኪ እዚ ዝሰዓበ ስደት፣ መብዛሕትኡ ግዜ ኣብ ትሕቲ ንሰብኣዊነት ዘዋርድ ኩነታት ዝሓለፈን፣ ንስድራ-ቤታት ካብ ነገሓድሕዶም ዝነጸጸለን እዩ ነይሩ።

### ሓድሽ ምጅማር ኣብ ኔዘርላንድ

ብዙሓት ስድራታት ኣብ ኔዘርላንድ ውሕስነት ብምርካቦምን፣ ንመጻኢ እንደገና ምእዘናዊ ኣጠማምታ ከህልዎም ብምኽኣሉን የመስግኑ እዮም። እንተኾነ ግን ኣብ ኔዘርላንድ ሓድሽ ህይወት ኣብ ዝሃንጽሉ እዋን፣ ሶርያውያንን ኤርትራውያንን ስድራታት፣ ኣብ ሞንጎ ኔዘርላንድን መበቆል ሃገራቶምን ንጹር ፍልልይ ከምዘሉ ተዓዚቦም እዮም፣ እዚ ኸኣ ኔዘርላንድ 'ባህሊ መእተዊኡ ማዕጾ ዝተዓጸወ ቤት' ስለዘለዎ፣ ንሳቶም ሓደስቲ ትርጉም ዘለዎም ርክባት ንምምስራት ዘጸግሞም ከምዝኸውን ዝገብር እዩ። ከምኡ እውን ዕንቅፋት ቋንቋ ኣብ ብዙሕ ክፋላት ዕለታዊ መነባብሮ ማሕለሻ ይፈጥር እዩ። ናይ ባዕሎም ስድራ ንምዕንጋል ንክኸኣሉ፣ ደሞዝ ዘለዎ ስራሕ ምህላው ንዝበዝሑ እቲ ኣዝዩ ትርጉም ዝህብ እዩ። እንተኾነ ግን ዕንቅፋት ቋንቋን፣ ናይ ኔዘርላንድ ጠለባት ትምህርቲን፣ እቶም ዝበዝሑ (ገና) ደሞዝ ዘለዎ ስራሕ ንኺይህልዎም ዝገብር እዩ።

### ጥዕና

ኣብ ኔዘርላንድ ዝርከቡ ሶርያውያንን ኤርትራውያንን ስድራታት፣ መብዛሕትኡ እዋን ብካሳራታት ዝተሳቑዩን፣ ኣብ መበቆል ሃገሮም ብዙሕ ንድሕሪት ከሓድጉ ዝተገደዱን እዮም። ከም በዓል ዝዩ ውልቃዊ ንብረታት፣ መኪና፣ ስራሕ ወይ ትካል፣ ከምኡ እውን ልዕሊ ኹሉ ስድራ-ቤትን ኣዕናቲቲን መሓዘትን፣ ሶርያውያንን ኤርትራውያንን ተሳተፍቲ መጽናዕቲ ብሰንኪ እቲ ስደት፣ ሓደጎ ዘይበሃል ዝይተወሰነ እዋን ካብቲ ዝተረፈ ስድራ ተፈልዮም ንክኸብሩ ተገዲዶም ነይሮም፣ እዚ ኸኣ ሻቕሎትን ጭንቀትን ኣሰራቡ። ኣብ ኔዘርላንድ እውን ጭንቀት ከምዝተፈጥረ ካብቶም ካልኦት ምዕራፋት ግሁድ ኮይኑ። ኣብዚ ፍልይ ዝበል፣ ስነ-ኣእምሮኣዊ ክንክን ጥዕና ሓደጎት ኣብ ጥቕሚ ምውዓሉ እዩ።

### መደምደምታን ኣመታትን

ቅድመን ድሕረን ረጅሒታት-ፍልሰት ኣብ ልዕሊ ስሚዒታዊን ስነ-ኣእምሮኣዊን ጥዕና ጽልዋ ኣለዎም። ኤርትራውያንን ሶርያውያንን ስድራታት ኣብዞም ዝሓለፉ ዓመታት ኣብ ዝቀያየሩ ኩነታት ቀጻሊ ክስተኻኸሉ ዝተገደዱ እዮም። ንሳቶም ምስ ምሉእ ትጽቢታት ናብ ኔዘርላንድ መጺኦም። ኣብዚ ህይወት 'ብቐሊሉ' እንደገና ክብገስ ኣይክእልን እዩ። እቶም ኣባላት ናይቲ ስድራ ምስቲ ሓድሽ ከባቢ፣ ሓድሽ ህይወቶምን፣ ምስቶም ዘጋጥሞም ጸገማትን ንገዛእኦም ከመዓራረዩ ኣለዎም፣ እቲ ሓድሽ ከባቢ እውን ምስኣቶም ከመዓራረ ኣለዎም። እዚ ነቲ ናይ መቐይሮ እዋን ዝምልከት እዩ፣ እቲ ኣብ ስነ-ፍልጠታዊ ጽሑፋት መሰጋግሮኣዊ ተባሂሉ ዝፍለጥ። ከምዚኦም ዝኣመሰሉ መቐይሮታት፣ ኣብ ዝተፈላለዩ መዳያት ናይ ህይወት ምስ ዘለዉ ተኣፋፍነታት ተዛሚዶም ዝኸዱ እዮም። ከም በዓል ኣካላዊ፣ ማሕበራውን ፍርያማነትን። እንተኾነ ግን፣ ንባዕልኻን ንቆልዑትን ዝሓሸ መጻኢ ንኺህሉው ተስፋ ምግባር፣ ዘይተሓላልነትን፣ ህይወትካ ባዕልኻ እትቆጸጸረሉ መንገዲታት ምንዳይን እውን ኣካል ናይ ከምዚኦም ዝበሉ መቐይሮታት እዮም።

እቲ ጸብጻብ ኣብ መሰጋግሮኣዊ መድረኽ ዝርከቡ ስድራታት ኣብ ምድጋፍ ንዝተሰለፉ ምምሕዳር ከተማታትን ካልኦት ማሕበራትን ዝኸውን ገለ ምኽራታት ብምሃብ ይድምድም። እቶም ዘለዉ ኣመታት፣ ኣብ ምምሕዳሽ ስነ-ኣእምሮኣዊ ጥዕና ናይ ሶርያውያንን ኤርትራውያንን ስድራታት ወፍሪ ንምግባር ዝተሓሓዙ እዮም። እቲ ኣገዳሲ ኣካል ናይዚ ጉዳይ፣ ኣብ ምምሕዳሽ ማሕበራዊ መርበብ፣ ከምኡ እውን ናብ ትምህርቲ፣ ስራሕን ቋንቋን ኣብ ምምራሕ ወፍሪ ምግባር እዩ። ኣብ መወዳእታ፣ ንሶርያውያንን ኤርትራውያንን ስድራታት ኣብ ኔዘርላንድ ፖሊሲ ኣብ ምቕራጽ ስሩዕ ቦታ ንኺሃላቦምን፣ ናይ ዝኣርእሶም ምውህሃድ ኣብ ምውጣን ዝምእምሉ ቦታ ንኺቐርበሉምን ተኣሚሙ ኣሎ። ሓደስቲ ኔዘርላንዳውያን ንሕብረተሰብ ዕዙዝ ኣበርክቶ ክገብሩ ዝደልዩን ዝኸኣሉን ምጂኖም ኣፍልጦ ከወሃቦ ኣገዳሲ እዩ። ነዚ ንምግባር ሓደ ሓደ ግዜ መሰናኸላት ክስገሩ ኣለዎም። ንሕና ብዛዕባ እዚ፣ ብመንገዲ እዚ ጸብጻብ ኣበርክቶ ገይርና ክንህሉው ተስፋ ንገብር።





# 1

## Inleiding





# 1. Inleiding

## 1.1 Onderzoek naar de ervaren gezondheid van Syrische en Eritrese gezinnen in Zuid-Holland Zuid

In 2018 is gestart met een longitudinaal kwalitatief onderzoeksproject onder Syrische en Eritrese gezinnen in de regio Zuid-Holland Zuid (ZHZ). Dit project is gestart als onderdeel van het kennisprogramma 2016-2019 en vervolgens opgenomen in het daarop volgende programma van de Dienst Gezondheid en Jeugd ZHZ. In het kader van dit project zijn eerder al twee rapporten opgeleverd: een verkennend focusgroep onderzoek met Syrische volwassen mannen en vrouwen in Gorinchem (Schutten & Mellaard, 2018) en een beleidsanalyse van het gemeentelijk beleid voor statushouders in de gemeenten Dordrecht, Molenlanden en Oud-Beijerland (nu deel van de gemeente Hoeksche Waard) (Schneider, 2018).

Het onderzoeksproject is gestart omdat in Nederland op dat moment niet op een routinematige manier data werd verzameld over de gezondheid van Syrische en Eritrese gezinnen. Empirisch onderzoek is nodig om beter zicht te krijgen op deze groep inwoners. In de tussentijd is het SCP gestart met een langlopend project met betrekking tot Syrische en Eritrese nieuwkomers in Nederland. Gezondheid maakt ook onderdeel uit van het SCP-project. In dit regionale project willen wij inzicht krijgen in hoe de ervaren gezondheid en het welzijn van een aantal Syrische en Eritrese gezinnen zich over de tijd ontwikkelt. Hiermee kunnen gemeenten en andere betrokken instanties meer zicht krijgen op de gezondheid en behoeften van Syrische en Eritrese nieuwkomers om daarmee beter invulling te geven aan hun verantwoordelijkheid voor deze groep mensen.

## 1.2 Doel en vraagstelling van dit rapport

### Doel van deze rapportage

In dit rapport worden de eerste resultaten gedeeld van het longitudinale onderzoek. Sinds 2018 worden twee keer per jaar bij vijftien gezinnen interviews afgenomen. Het eerste interview stond in het teken van de levensgeschiedenis en de eerste periode die de deelnemers in Nederland hebben doorgebracht. Dit rapport heeft betrekking op het eerste interview met de deelnemers. Het doel hiervan is om een achtergrondschets te maken van de gezinnen die nu in de regio ZHZ wonen en (een deel) van hun verhaal te vertellen voordat ze naar Nederland zijn gevlucht. Hiermee brengen we (een deel van) de sociale determinanten van gezondheid

in kaart, zoals de deelnemers aan dit onderzoek hebben ervaren in hun land van herkomst.

Sociale determinanten van gezondheid verwijzen naar de sociale, economische en politieke omstandigheden waarin mensen opgroeien, wonen en werken. Deze omstandigheden zijn, vaak op een indirecte wijze, van invloed op de gezondheid van mensen. Voor veel mensen zijn deze omstandigheden redelijk stabiel. Echter, voor vluchtelingen is dit anders en zijn deze omstandigheden dynamischer. Door oorlog of onderdrukking worden deze omstandigheden voor veel mensen op een negatieve manier sterk beïnvloed. Tijdens de vlucht, die vaak in verschillende fasen verloopt, kunnen de sociale omstandigheden verder verslechteren. Vluchtelingen zijn vaak op zichzelf teruggeworpen en onzekerheden over de toekomst en de veiligheid van familie spelen een grote rol. Na aankomst in het veilige Nederland veranderen de omstandigheden vervolgens opnieuw. Zo 'wordt' iemand eerst 'asielzoeker' en na een positief verlopen juridische procedure 'statushouder'. Dergelijke termen dienen een beleidsmatig doel, maar hebben als neveneffect dat mensen tot hun juridische status worden gereduceerd. Het categoriseren van mensen, en de rechten en plichten die hiermee gepaard gaan, zijn in dit opzicht een levendige illustratie van de sociale omstandigheden waarin iemand verkeert. Deze sociale omstandigheden zullen dan ook in sociaal en economisch opzicht reële effecten hebben voor deze groep mensen, die vervolgens de (ervaren) gezondheid kunnen beïnvloeden. Het in beeld brengen van de geschiedenis van deze gezinnen helpt daarom de hindernissen te begrijpen die zij ervaren bij het integreren in de samenleving. Daarmee biedt dit rapport handvaten voor hulpverleners en gemeenten.

In deze rapportage willen wij de Syrische en Eritrese gezinnen een gezicht geven en proberen recht te doen aan hun biografie en de context van hun leven. In het vervolg van deze rapportage en het project spreken we niet meer over statushouders, maar over deelnemers, respondenten of gezinnen.

In de volgende rapportage worden de resultaten van de vervolginterviews gedeeld. In die rapportage staat de ontwikkeling van de omstandigheden van de gezinnen en de gevolgen hiervan op de ervaren gezondheid door de loop van de tijd centraal.



### Vraagstelling in deze rapportage

Gezien de doelstelling van het rapport, worden de volgende onderzoeksvragen gesteld:

- Hoe zag het dagelijks leven van de Syrische en Eritrese deelnemers eruit in het land van herkomst?
- Op welke manier zijn deze ervaringen en de eerste ervaringen in Nederland van invloed op de gezondheid en het welzijn van de deelnemers?

## 1.3 Methodologische verantwoording

### Werving

De werving van deelnemers aan het onderzoek is tot stand gekomen door bemiddeling van de lokale vestigingen van stichting vluchtelingenwerk ZWN en Eritrese sleutelfiguren. Een medewerker van vluchtelingenwerk en de sleutelfiguren hebben potentiële deelnemers aan het onderzoek benaderd met de vraag of zij zouden willen participeren. Als een deelnemer hiermee instemde, hebben onderzoekers contact gelegd om uitleg te geven over het onderzoek en 'informed consent' te verkrijgen (informatie en informed consent formulieren zijn vertaald in het Tygrinya en het Arabisch). Van de deelnemers werd een tijdsinvestering gevraagd. Voor elk interview werd een vrijwilligersvergoeding gegeven in de vorm van een cadeaubon van € 20,- per deelnemend gezin.

### Interviews

De interviews zijn door drie verschillende onderzoekers uitgevoerd met de hulp van Arabisch en Tygrinya sprekende tolken. Er is gekozen om half-gestructureerde interviews af te nemen. Dat wil zeggen dat er een selectie aan thema's in de interviews behandeld zijn, maar dat de interviews verder een open karakter hadden. De interviews waarop deze rapportage is gebaseerd vonden allemaal plaats bij een voor de geïnterviewde vertrouwde instantie, zoals bijvoorbeeld het kantoor van vluchtelingenwerk. Vooraf hebben we besloten om in het eerste interview niet gericht te vragen naar ervaringen met oorlog, omdat deze gebeurtenissen voor de respondenten te beladen zouden kunnen zijn. Wanneer respondenten vanuit zichzelf over hun ervaringen met oorlog vertelden, zijn we daar wel op ingegaan.

### Analyse

De analyse van de interviews is in een aantal ronden uitgevoerd. In de eerste ronde heeft elke onderzoeker twee interviews van een andere onderzoeker gecodeerd op basis van een open codestrategie met behulp van analyse software (ATLAS.TI). De open codelijst bestaat uit begrippen die veel in de interviews terugkomen. De open codelijst is vervolgens besproken in het onderzoeksteam om de interne validiteit te vergroten. Op basis van deze discussie is een gewijzigde open codelijst opgesteld. Deze is gebruikt voor de analyse van alle interviews. In deze ronde zijn vervolgens weer een aantal nieuwe open codes naar voren gekomen. Vervolgens heeft een axiaal coderingsproces plaatsgevonden, waarbij overeenkomsten en verschillen tussen codes zijn vastgesteld en verschillende codegroepen zijn gevormd.

De citaten in dit rapport zijn vertalingen vanuit het Arabisch of Tygrinya. De citaten zijn zo veel als mogelijk letterlijk overgenomen. Waar nodig hebben we van het citaat een leesbare zin gemaakt.

## 1.4 Kenmerken van de deelnemers aan het onderzoek

In totaal zijn vijftien gezinnen betrokken bij het onderzoek. Dit wil zeggen dat de personen die geïnterviewd zijn een gezin hebben in Nederland of in het land van herkomst. Zes gezinnen komen uit Eritrea en negen gezinnen uit Syrië. Deze gezinnen zijn nu woonachtig in Dordrecht, Zwijndrecht, Hendrik-Ido-Ambacht, Molenlanden of de Hoeksche Waard.

Een groot aantal van de gezinnen is gescheiden naar Nederland gekomen. De tijd dat deze gezinnen gescheiden van elkaar hebben geleefd loopt uiteen van één tot bijna drie jaar. In twee Syrische gezinnen is een aantal kinderen al volwassen. Zij leven zelfstandig in Nederland of in ons omringende Europese landen. Ook zijn kinderen in één van de Eritrese gezinnen al volwassen. Daarnaast leven de minderjarige kinderen van één gezin in Eritrea en is er geen uitzicht dat deze kinderen naar Nederland komen als gevolg van een scheiding (de moeder woont met kinderen in Eritrea). Alle andere gezinnen bestaan uit minimaal één en maximaal vier minderjarige of jongvolwassen kinderen.

Op het moment van het interview waren de meeste deelnemers minimaal één jaar in Nederland. In één Eritrees gezin waren de vrouw en kinderen korter dan een half jaar in Nederland. De deelnemer die het langst in Nederland is, is in 2014 in Nederland gearriveerd. Zijn vrouw en kinderen kwamen een jaar later aan. Verreweg de meeste gezinnen zijn tussen de één en twee jaar in Nederland.

De Syrische deelnemers hebben verschillende etnische achtergronden. Het merendeel van de gezinnen heeft een Arabische etniciteit, maar er zijn ook enkele gezinnen met een Koerdische en Palestijnse achtergrond. Alle gezinnen zijn islamitisch, maar van verschillende religieuze stromingen. De meeste zijn Soennieten, maar één gezin heeft een Alawietische achtergrond. De Eritrese deelnemers zijn allemaal Tigrinya's en identificeren zichzelf met de Eritrees-orthodoxe kerk.

## 1.5 Leeswijzer

Dit rapport bevat vier hoofdstukken die de lezer in vogelvlucht meeneemt door het leven van Syrische en Eritrese gezinnen in de regio Zuid-Holland Zuid, vanaf het leven in het land van herkomst tot aan het vestigen in Nederland. In het eerste hoofdstuk wordt beschreven hoe respondenten zijn opgegroeid en hoe het dagelijks leven er voor hen uitzag. Het tweede hoofdstuk geeft inzicht in de vlucht en de situatie in het land van herkomst, die de reden van de vlucht vormt. Verhalen over geweld en onderdrukking komen hier aan bod. In het derde hoofdstuk wordt geschetst hoe respondenten in Nederland een nieuw bestaan opbouwen en tegen welke hindernissen zij aanlopen. Het vierde en tevens laatste hoofdstuk gaat in op gezondheid(sproblemen) en de pre- en post-migratiefactoren die hier van invloed op kunnen zijn. Ten slotte worden in de conclusie aanbevelingen gedaan voor gemeenten en zorgverleners.



# 2

## Opgroeien en het dagelijks leven in het land van herkomst



## 2. Opgroeien en het dagelijks leven in het land van herkomst

In dit hoofdstuk worden de verhalen beschreven van onze respondenten over hoe ze als kind zijn opgegroeid en hoe ze als (jong)volwassenen geleefd hebben in het land van herkomst. Zowel de respondenten uit Eritrea als uit Syrië hebben hun gehele jeugd doorgebracht in het land van herkomst.

### 2.1 Het dagelijks leven in Syrië

#### 2.1.1 Sociale en economische achtergrond

Syrië heeft ongeveer achttien miljoen inwoners en kent een diverse bevolkingssamenstelling met bijpassende verschillen in normen, waarden en gewoonten. Het maakt dan ook uit of je opgroeit als Arabier, Koerd of Druus. Duidelijk is dat de sociale groep waartoe iemand zichzelf rekent in sociaal, cultureel en politiek opzicht belangrijk is. Alle etnische groepen houden deze zogenoemde groep endogamie in stand, o.a. door binnen de eigen groep huwelijken tot stand te brengen (Kastrinou, 2016). Het sociale en culturele leven speelt zich dan ook voornamelijk binnen de eigen groep af, waarbij de familie een belangrijkste plaats inneemt. De economie van Syrië heeft zich in de afgelopen decennia ontwikkeld van een door de staat gecontroleerde economie, met een grote publieke sector, naar een meer liberalere economie. Voor de burgeroorlog van 2011 stoelde de Syrische economie met name op het midden- en kleinbedrijf en vormden de landbouw en de olie-industrie de voornaamste economische sectoren. De Wereldbank heeft Syrië jarenlang geclassificeerd als een laag-inkomensland. De aanwezige welvaart in Syrië was en is ongelijk verdeeld. Als gevolg van de oorlog leeft momenteel ongeveer tachtig procent van de bevolking in armoede, met als gevolg dat naar schatting tegen de acht miljoen mensen moeite hebben om in hun voedselbehoeften te voorzien en bijna twee miljoen mensen continu in voedselonzekerheid leven (World food programme, 2020).

#### 2.1.2 Opgroeien en het belang van familie

De Syrische gezinnen uit ons onderzoek komen voornamelijk uit stedelijke gebieden en dan met name uit de stad Damascus. De verhalen over opgroeien in de stad lopen sterk uiteen. Waar de één een zorgeloze jeugd heeft gehad, ervoer de ander zijn/haar jeugd als zwaar. Zo klinken de omschrijvingen van een aantal respondenten van wat zij zoal deden op een dag als zorgeloos:

*"In de ochtend ging ik naar school en daarna ging ik spelen met mijn vrienden, bijvoorbeeld naar de bioscoop, naar een speeltuin of een park. Het was een heel normaal leven; het was niet bijzonder."*

*"Spelen, praten, alles, dansen met mijn zussen, lopen, winkelen, alles."*

Van een aantal respondenten is de jeugd getekend door het overlijden van (één of beide) ouders, broers of zussen. Respondenten waren daardoor soms genoodzaakt de zorg van het gezin gedeeltelijk op zich te nemen. Andere gezinnen leefden in armoede, waardoor de respondenten eveneens op jonge leeftijd moesten werken om het gezin te onderhouden.

*"Mijn moeder is de vierde vrouw van mijn vader en zij is helaas overleden in het eerste jaar van de basisschool; aan het eind van het jaar. Ik leefde onder de hoede van de stiefmoeders en in het derde jaar van de middelbare overleed mijn vader. Daarna moest ik zelfstandig zijn."*

*"Na het 3de jaar van de middelbare school, dat was in 1975, moest ik ook zorgen voor mijn oudste zus, die nu ook hier woont, een jongere zus, die in Syrië woont, en nog een broertje. Helaas is hij overleden. We leefden samen en ik zorgde voor hen. Tijdens het schooljaar ging ik naar school en in de vakanties ging ik werken. Met het pensioen van mijn vader, mijn vader werkte in het leger, hadden wij ook een salaris en daar leefden wij van. En daarna ook van mijn salaris en van mijn zus en ook van mijn andere broer. In 1978 begon ik met mijn studie aan de universiteit om Arabische taalkunde te leren."*

*"Natuurlijk hadden we ons leven, maar het was heel zwaar en heel moeilijk; het was als een hel daar. Maar toch, we wennen aan de situatie daar, omdat we geen andere oplossing of andere opties hadden. Syrië is ook een rijk land, misschien rijker dan Nederland, maar ja, de overheid daar doet niets voor de kinderen."*



Drie gezinnen zijn deels of geheel op het platteland opgegroeid. Over het opgroeien op het platteland van Syrië geven een aantal respondenten aan goede herinneringen te hebben aan het leven met de familie (breder dan het eigen gezin). Uit het beschikbare etnografisch onderzoek over het dagelijks leven in Syrië blijkt dat familie op het platteland de belangrijkste eenheid vormt waarmee mensen zich verbonden voelen en waaraan zij hun identiteit ontleenen. Relaties binnen een familie worden beschreven als hecht en intiem (Rugh, 1997), maar ook relaties met burens zijn belangrijk, zoals deze deelnemer vertelt:

*“Mijn familie was een grote familie. Ik ben verder gegaan met leren. Leven was heel erg leuk in die tijd; wij waren kind, we waren nog jong. Jonge mensen die gaan gewoon met elkaar afspraken maken. Je gaat met je oom, met kind, met zoon of dochter van je oom of tantes, je gaat met elkaar om, komt bij elkaar heel vaak. Dat is onze afspraak. En ook de burens. Burens zijn heel erg belangrijk, je bent niet één huis met elkaar. Eén familie. Je eet met elkaar, je zit met elkaar, je hebt heel veel te maken met burens.”*

Huwelijken zijn op het platteland van Syrië belangrijke sociale gebeurtenissen waarin verbanden tussen families bevestigd worden.

*“Meestal is het in januari lekker weer en gaan mensen trouwen. Dan wordt er minder gewerkt en je gaat dan van het ene dorp naar het andere dorp. Er worden veel huwelijken afgesloten en dan word je uitgenodigd en dat is het moment dat je mensen leert kennen. Dat is de manier van het uitbreiden van je netwerk. Je eet met een grote groep mensen; wat doet hij en wat voor soort werk doet heeft hij, dus dat is de manier. Hier gaat het via sociale media, wij doen het op onze manier. Je gaat van het ene dorp naar het andere dorp. Zo leer je mensen kennen en voel je je niet geïsoleerd.”*

Armoede en een gebrek aan voorzieningen maken voor veel respondenten deel uit van het dagelijks leven. Voorzieningen als elektriciteit en drinkwater waren niet altijd voorhanden. Een zorgeloos bestaan kan bij een tegenvallende oogst zomaar omslaan en soms moeten er schulden worden gemaakt om te overleven.

*“De situatie, het leven, was moeilijk. We woonden op het platteland. We hadden geen elektriciteit, het was gewoon moeilijk om aan water te komen ook. Mijn vader werkte bij de politie. Ik ging naar school nadat ik wat ouder was geworden, maar het was gewoon heel moeilijk voor mij. Later hebben wij elektriciteit gekregen en werd het wat makkelijker. Nogmaals het was moeilijk op de boerderij; het ene jaar was het een goede oogst en de 2-3 jaar daarna was het weer minder. Dus soms was het goed en soms was het minder goed. Dus het was gewoon heel moeilijk.”*

*“En aan alles was gebrek; geen water, elektriciteit, voorzieningen, basis voorzieningen, die waren onvoldoende en dat was gewoon heel moeilijk voor mijn familie om het hoofd boven water te houden. Geld was er niet en dat betekende dat je het slecht had.”*

### 2.1.3 Onderwijs en arbeid

De Syrische deelnemers hebben verschillende ervaringen met betrekking tot onderwijs. Voor diegenen die op het platteland zijn opgegroeid was een opleiding vaak moeilijk te realiseren. Bij sommige deelnemers lukte het hun ouders met heel hard werken om hun kinderen naar school te sturen.

*“We konden niet lezen, tenminste, we konden ook niet naar school gaan. Als je naar school gaat, dan kan je maar tot en met de negende klas naar school gaan en je kan niet verder naar school gaan.”*

Verschiedende deelnemers vertellen dat zij al op jonge leeftijd aan het werk moesten. Kinderarbeid is volgens Tiltner (2002) een relatief veelvoorkomend verschijnsel in Syrië, wat vooral voorkomt op het platteland en de agrarische sector. Kinderen, voornamelijk meisjes, leveren onbetaalde arbeid op de familieboerderij. Echter, ook in de stad komt kinderarbeid voor, zoals deze respondent vertelt:

*“Ik kom van eenvoudige komaf, mijn familie was niet rijk. Op mijn 13e begon ik te werken, beginfase middelbare school.”*

Respondenten die zijn opgegroeid in een familie met een bevoorrechte sociaaleconomische positie met een relatief stabiele jeugd hebben over het algemeen meer en beter onderwijs gevolgd. Sommigen van hen hebben dan ook een universitaire opleiding kunnen afronden. Alle respondenten waren voor de oorlog aan het werk. Een aantal van hen heeft er soms meerdere baantjes op na moeten houden om rond te komen. De beroepen waarin zij werkzaam waren lopen erg uiteen: engineer, ondernemer met winkel met koffiebonen of ondernemer in airco's, manager van vertegenwoordigers, docent op een middelbare school, security supervisor in een fabriek, buschauffeur, meubelmaker en software programmeur.

#### 2.1.4 Religie

Syrië is ook in religieus opzicht divers. Naast verschillende islamitische stromingen kent Syrië ook christenen. De verdeling in Syrië is respectievelijk 93% en 5% (Pew Center, 2020). De gezinnen in dit onderzoek zijn allemaal islamitisch. Respondenten uit Syrië vertellen over hoe het geloof in het dagelijks leven eruit zag in het land van herkomst. Afhankelijk van de situatie van het gezin werd de moskee bezocht en/of thuis gebeden. Het is gebruikelijk dat alleen mannen naar de moskee gaan. Kinderen zonder vader gaan dan ook niet naar de moskee, tenzij zij met andere mannelijke familieleden mee kunnen gaan. Deze kinderen bidden dan vooral thuis. Daarnaast worden feesten, behorend bij het geloof, ook gevierd.

#### 2.1.5 Gezondheidszorg

In Syrië kan een onderscheid gemaakt worden tussen ziekenhuizen van de overheid en privéklinieken opgericht door artsen die in publieke ziekenhuizen werkzaam zijn. Syrische respondenten vinden de kwaliteit van de gezondheidszorg in deze privéklinieken beter dan die in overheidsziekenhuizen. Echter, de behandelingen in de privéklinieken zijn wel kostbaarder. Syrië beschikt dan ook niet over een zorgverzekeringsstelsel.

*"Alles is anders dan in Syrië. Natuurlijk is alles hier anders dan daar. Daar in Syrië kun je als je geld hebt naar een goede dokter gaan. Of je kan ook de medicijnen betalen. En als je geen geld hebt, kan je dat niet doen. Je kan geen operatie bijvoorbeeld krijgen als je geen geld hebt. Hier is het goed geregeld, het is beschikbaar voor iedereen. Alleen daar is het moeilijk om naar de dokter te gaan. Maar als je daar geen geld hebt, dan kan je naar een overheidsziekenhuis gaan en dan kan je ook een pijnstillert krijgen of medicijnen krijgen."*

## 2.2 Het dagelijkse leven in Eritrea

### 2.2.1 De sociale en economische achtergrond van Eritrea

Eritrea kent een lange koloniale geschiedenis. Italië koloniseerde het land in de negentiende eeuw. In 1941 veranderde deze situatie en werd Eritrea een Brits protectoraat. In 1950 besloot de Verenigde Naties dat Eritrea samen met Ethiopië een federatie moest vormen. Deze status veranderde in de jaren zestig, waarna een lange onafhankelijkheidsstrijd begon die tot 1993 duurde. Eritrea is dus een relatief jonge natiestaat. Het land had in 2020 ongeveer zes miljoen inwoners. Eritrea kent verschillende etnische groepen, waaronder de Tigrinya en de Tigre. De meeste inwoners zijn werkzaam in de landbouw. De economie is echter vooral afhankelijk van mijnbouw (o.a. goud en koper). Eritrea kent sinds 2007 feitelijk geen vrije arbeidsmarkt meer, maar een door de politiek en militair gecontroleerde economie die gedragen wordt door gedwongen arbeid, voornamelijk in de landbouw en bouw (Kibreab, 2009).

### 2.2.2 Opgroeien in Eritrea

Ongeveer de helft van de respondenten uit Eritrea groeide op in de stad. De andere helft groeide op op het platteland. De verhalen van de respondenten over hun jeugd lopen sterk uiteen. Een aantal respondenten vertellen een fijne jeugd te hebben gehad, ook wanneer school en werk gecombineerd werden.

*"Mijn ouders waren boeren en we hadden gewoon een hele fijne tijd gehad."*

*"Wanneer mijn ouders, boeren die een veehouderij hadden, naar het veld gingen om op het land te werken, ging ik met mijn ouders het werk doen. Op mijn vrije dagen ging ik met jongens van mijn leeftijd buiten spelen. Zo heb ik altijd geleefd."*

Tijd doorbrengen met familie en vrienden blijkt een zeer positieve factor voor de respondenten. Voor een andere respondent was opgroeien zwaarder. Zijn vader overleed als militair in de oorlog en hierdoor moest hij gedeeltelijk voor zijn familie zorgen.



*“Vanaf 1996 begon ik voor de familie te zorgen. Ik vulde mijn moeder aan. Mijn moeder was verantwoordelijk en zij werkte en zij zorgde voor ons. Ik was toentertijd begonnen met het combineren van school en het helpen met de gewassen. Ik was een boer op dat moment.”*

### 2.2.3 Werken

De zogenoemde grensoorlog met Ethiopië en de dreiging daarvan drukten een stempel op het dagelijks leven van de respondenten in Eritrea. Dienstplicht is een verplichting voor zowel mannen als vrouwen en de periode daarvan is niet afgebakend. Het doel van de dienstplicht was vooral om het burgerschap van jonge Eritreeërs te vormen, passend bij de nationalistische idealen van de nieuwe Eritrese staat (Hirt & Mohammad, 2013). Volgens de oorspronkelijke wet uit 1995 duurt de verplichte militaire dienst achttien maanden: zes maanden militaire training en twaalf maanden gemeenschapsdienst (Hirt & Mohammad, 2013). Daarnaast is het niet gezegd dat een Eritrese inwoner als militair een gevechtsfunctie krijgt. Een inwoner wordt in militaire dienst geacht te doen wat hem/haar opgedragen wordt. Dat betekent in de praktijk dat een militair werk doet waar hij/zij voor opgeleid is, maar tegen betaling van het inkomen als militair. Dit inkomen is niet genoeg om van rond te komen. Als militair moet je naast een volle werkweek in het leger ook nog ander werk hebben om van rond te komen. Dienstplicht ontlopen heeft op zijn minst financiële gevolgen. Een man en vrouw (echtpaar) uit Eritrea zeggen hier het volgende over:

*“Ik heb in Eritrea vanaf 1993 bij het ministerie van landbouw gewerkt en daarna zat ik in militaire dienst. De laatste 10 jaar heb ik in militaire dienst gezeten. Dat betekent ook dat ik in mijn vak bepaalde werkzaamheden deed.”*

*“Ik had daarna naar militaire dienst moeten gaan maar ik wilde het niet en ik ben ergens ondergedoken. Het was in een kerk, daar gaf ik taalles.”*

*“Ik verdiende een bepaald bedrag. Omdat ik niet in militaire dienst ging, geef ik hier een salaris aan. Bijvoorbeeld: wanneer je 800 verdient, dan mag je 150 zelf houden en de rest moet je aan de overheid geven. Omdat je niet aan de militaire dienst hebt meegedaan.”*

De respondenten uit Eritrea noemen uiteenlopende beroepen die zij uitvoerden: timmerman, ingenieur, boer, docent, bouwvakker, naaister, kapster en visser/duiker. In Eritrea wordt het naar eigen inzicht uitvoeren van deze beroepen echter beteugeld. Individualisme wordt sterk ontmoedigd en over persoonlijke belangen moet vrijwel altijd worden onderhandeld (Hirt & Mohammad, 2013).

*“Ik moest, naast dat ik militair was, bepaalde werkzaamheden zoeken om extra geld te verdienen. De combinatie daarvan was niet zo makkelijk. Ik had ook eigenlijk niets te vertellen, ik kreeg een opdracht en ik moest dat gaan uitvoeren. Ik had er geen recht op dat je zegt, nou waarom moet ik dat doen, dat is niet mijn vak. Nee, je moet het gewoon doen, anders heb je een probleem.”*

### 2.2.4 Religie

De respondenten vanuit Eritrea zijn allemaal christenen en dan met name (koptisch) orthodox. Volgens het Pew Research Center (2020) behoort 63% van de bevolking in Eritrea tot het christelijk geloof en 37% tot de islam. Net zoals bij de respondenten uit Syrië heeft het geloof bij de Eritrese respondenten een centrale plaats in het dagelijks leven in het land van herkomst.

De respondenten uit Eritrea geven aan dat in het land van herkomst dagelijks werd gebeden, men in het weekend naar de kerk ging en (veel) christelijke feestdagen (met name naamdagen van aartsengelen zijn belangrijk) vierden.

### 2.2.5 Sociale cohesie

Eritreeërs spreken over een sterke sociale cohesie in het land van herkomst. Naast familie zijn burens erg belangrijk. Wanneer de familie niet dichtbij woont zijn burens nog belangrijker. Mensen kennen elkaar en zijn betrokken.

*“Het allerbelangrijkste wat ik vind of wat ik mis of waar ik een goede herinnering aan heb, is dat je in Eritrea een goed sociaal leven hebt. Iedereen is gewoon betrokken bij je. Je bent bijna nooit alleen en je hebt mensen om je heen. Zoals je burens en ook op de werkvloer. Je bent niet alleen maar een collega en je burens zijn niet alleen maar je burens; je burens zijn ook mensen dat als je ergens met problemen staat waar je mee in gesprek gaat. Dat geeft mij een fijner gevoel.”*

*“In Eritrea, als je in deze straat woont, iedereen kent jou, wie je moeder is en wie je tante is. Mensen zijn toegankelijk en heel makkelijk.”*

Het systeem van militaire dienstplicht heeft echter ook een ander sociaal effect, namelijk de desintegratie van families. Jonge gezinnen kwamen door de dienstplicht onder grote druk te staan, voornamelijk door de financiële consequenties van de dienstplicht. Verschillende coping strategieën worden door de bevolking ingezet om te ontkomen aan de militaire dienstplicht, zoals onderduiken, proberen afgekeurd te worden, zwangerschap en vluchten. Deze strategieën hebben echter ook directe gevolgen voor de gezinnen en families, omdat onderduiken of vluchten ook betekent dat gezinnen niet onderhouden kunnen worden, letterlijk uit elkaar vallen en verder vervallen in armoede. Een 'normaal' bestaan in Eritrea is niet mogelijk (Hirt & Mohammad, 2013).

### 2.2.6 Gezondheidszorg

Respondenten beschrijven de gezondheidszorg in Eritrea over het algemeen als positief. Zo vertelt een respondent dat alle kinderen van tot negen jaar in Eritrea gevaccineerd worden en dat de kwaliteit van de gezondheidszorg vergelijkbaar is met die van Europa. Voor bepaalde aandoeningen en ziektes, zoals kanker en nieraandoeningen, zijn er in het land echter geen behandeling beschikbaar en zullen patiënten medicijnen of een behandeling in het buitenland moeten zoeken. Omdat in Eritrea een dienstplicht geldt, zullen huisartsen in het ziekenhuis hun dienst uitvoeren. Omdat zij overdag in het ziekenhuis werken, openen veel huisartsen een privékliniek. Hier zijn zij in de avonden werkzaam en kunnen inwoners tegen betaling behandeld worden. Eritrese respondenten vertellen dat mensen die wat geld opzij kunnen zetten de voorkeur geven aan zo'n privékliniek, waar zij ervaren dat de zorg beter is dan in de ziekenhuizen van de overheid. In tegenstelling tot Nederland houden artsen in deze klinieken in Eritrea geen persoonlijk dossier bij, maar wordt er per persoon bekeken welke behandeling op dat moment passend is. Een Eritrese respondent vertelt dat de overheid wel toezicht houdt op deze privéklinieken door een maximum te stellen aan het aantal patiënten dat een huisarts per dag in zijn privékliniek mag onderzoeken, opdat de kwaliteit van de zorg gewaarborgd blijft.

*"In Eritrea is de medicatie gewoon veel te weinig, dus als je medicatie nodig hebt van bepaalde ziekten, die bekend zijn, dat is vaak niet vindbaar. Dat komt uit het buitenland of ergens vandaan. Wat de reden is weet ik niet. De Eritrese overheid die heeft meer de tijd voor ziekten zoals malaria. Ziekten die vaak voorkomen, daar hebben zij veel aandacht voor. Maar ernstige ziektes, daar worden mensen vaak voor in het buitenland behandeld."*

*"De overheid heeft alleen vaccinaties, zoals iedereen hier ook op jonge leeftijd krijgt. Dat is gewoon gratis. Dat wordt gewoon via de overheid gegeven, maar voor de rest ga je naar de kliniek en je betaalt gewoon je geld aan de behandelaar. Voor een nummertje te trekken, voor als je gewoon naar de praktijk gaat en je krijgt een nummer om gezien te worden, die betaal je ook geld, alles wordt gewoon betaald. Er is geen gratis."*



# 3

## Geweld en onderdrukking



## 3. Geweld en onderdrukking

Dit hoofdstuk geeft inzicht in de ervaringen van de geïnterviewde gezinnen tijdens de oorlog en het leven onder het onderdrukkende regime. Het geeft daarnaast een indringende kijk in hoe men de vlucht uit eigen land ervaren heeft. Hierbij moet wel een kanttekening worden gemaakt. Tijdens de interviews zijn geen verhalen gedeeld over seksueel en/of gender-gebaseerd geweld waarvan met name vrouwen slachtoffer worden. Dit soort geweld heeft al kunnen plaatsvinden in het land van herkomst, maar veel vrouwen worden hiermee ook geconfronteerd tijdens de vlucht of in vluchtelingenkampen (Krause, 2017). Het feit dat hierover niet is gesproken, heeft deels met de setting te maken en omdat hierover geen expliciete vragen zijn gesteld. Dit wil uiteraard niet zeggen dat dit niet heeft plaatsgevonden.

### 3.1 Syrische respondenten

#### 3.1.1 Achtergrond

Inwoners van Syrië hebben te maken gehad met een onderdrukkend regime. In Syrië is sinds 2011 sprake van oorlog en dreiging. Prodemocratische groeperingen werden door de zogenoemde 'Arabische lente' geïnspireerd tot geweldloze protesten tegen het heersende Syrische regime. Dit regime wordt geleid door de Ba'th partij, waarvan Assad sinds 2000 president is. Na de arrestatie en vermoedelijke marteling van vijftien kinderen werden de protesten grimmiger. Het regime reageerde met veel geweld om de onrust te beteugelen, wat spoedig leidde tot een burgeroorlog. De situatie in Syrië is echter gecompliceerder door de (internationale) strijd tegen de Islamitische Staat (IS). Deze situatie leidde ertoe dat een groter deel van de bevolking uit eigen land vluchtte. De vlucht verloopt vaak via andere landen, waar men tijdelijk verblijft. Vaak vallen gezinnen door het vluchten uiteen. Na maanden of soms zelfs jaren komt men uiteindelijk in Nederland aan.

#### 3.1.2 Ervaringen met onderdrukking door het regime

Alle Syrische deelnemers vertellen verhalen over de onderdrukking door het regime. Dergelijke ervaringen hebben onuitwisbare indrukken achtergelaten op de Syrische deelnemers. Geweld en angst zijn dan ook duidelijk aanwezig in de Syrische samenleving, waarbij het martelen en vermoorden van burgers geen uitzondering zijn. Om deze reden willen deelnemers niet terugkeren naar Syrië; ze vrezen voor hun leven. Een deelnemer vertelt ook getuige geweest te zijn van deze gruwelijkheden.

*"Zij hebben hem doodgeschoten, tegenover ons. (...) En ze hebben ook zijn vriend doodgeschoten. Dat was vreselijk. Ik heb gewoon lijven gezien voor me, echt veel bloed, dode lijven. Mensen die helemaal niets verkeerd hebben gedaan."*

Uit de literatuur blijkt dat het regime niet alleen door geweld in stand kan worden gehouden, maar ook draagvlak nodig heeft (mensen die het regime steunen). Het Ba'th regime heeft bepaalde delen van het land, waar overwegend bevolkingsgroepen wonen die het regime steunen, aanzienlijk beter bedeed. In die gebieden is geïnvesteerd in publieke voorzieningen en banen, zoals elektriciteit, educatie en gezondheidszorg (De Juan & Bank, 2015). Deze selectieve distributie van voorzieningen en welvaart heeft direct invloed op de ervaringen van de geïnterviewde deelnemers. Zo vertelde een deelnemer dat als je in Syrië een bepaald identiteitsbewijs niet hebt of krijgt, je niet naar een school of ziekenhuis mag. Inwoners vervalsen daarom papieren om toch toegang te verkrijgen tot deze basisbehoeften. Sommige bevolkingsgroepen profiteerden van de ongelijke verdeling van welvaart tussen bevolkingsgroepen (De Juan & Bank, 2015). Ook in de interviews komt dit naar voren. Burgers durven weinig tegen deze onderdrukking en de verschillen in bejegening en welvaartdistributie te doen, uit angst voor represailles, geweld en hechtenis.



Ervaringen met politiek geweld en onderdrukking hangen in Syrië sterk samen met de groep waartoe je behoort. Naast het politieke geweld en de selectieve verdeling van welvaart, vertelt een Koerdisch gezin ook over de culturele onderdrukking die zij moesten ondergaan:

*“Koerdische taal leren dus. Dat was allemaal in het geheim. Je mocht het niet in het openbaar doen. Dan was kans dat je opgepakt werd. Je kon in het openbaar geen Koerdisch spreken, geen Koerdische muziek luisteren. Je kon in het openbaar eigenlijk niets doen. Alles was verboden. Tijdens Koerdisch nieuwjaar kon je echt opgepakt worden, want dat was zo verboden. Maar ze deden het allemaal in het geheim hè?”*

Deelnemers vertellen over verschillende ervaringen. Echter, duidelijk is dat geweld, onderdrukking en ongelijkheid tijdens hun leven in Syrië deel uitmaakte van het dagelijkse bestaan. Respondenten moesten hierdoor dagelijks keuzes maken om veilig te blijven en te overleven.

### 3.1.3 Tijdens de oorlog

De geïnterviewde gezinnen voelden zich in Syrië niet meer veilig. Uit de interviews komt naar voren dat de gezinnen zich in Syrië tussen twee vuren bevonden: tussen het regime van president Assad enerzijds en de Islamitische Staat anderzijds, met de bevolking daartussenin. Het is een complexe burgeroorlog. Eerst ging het om een strijd tussen Assad en opstandelingen, later werd dit gecompliceerder doordat de IS en verschillende coalitiepartijen zich ermee gingen bemoeien.

*“Wij waren bij onze huis onder bommen en raketten bijna een jaar.”*

*“...konden wij niet meer blijven in onze huizen. Moesten wij vluchten naar andere plaats. Niet compleet veilige plaats, maar helaas vluchten naar andere plaats. Maar ook bij deze plaats waren terroristen.”*

*“Veel jonge mensen zijn weg uit Syrië. Zij zijn ofwel vermoord ofwel gevlucht. Op straat zie je daardoor vaker oudere mensen dan jongere.”*

Politiek geweld is sinds de overname van macht door de Ba'ht partij in 1963 continu onderdeel geweest van de strategie van het regime om de macht te behouden (Van Dam, 2011). De invloed van het autoritaire regime reikte verder dan alleen de publieke ruimte en heeft duidelijk invloed op de privésfeer, waarbij een uitgebreid netwerk van de geheime dienst een belangrijke rol speelt in het verspreiden van angst:

*“Omdat gedurende 50 jaar, dus de tijd van Assad zijn vader, niemand durfde iets tegen ze, tegen de regels te praten. Dat was heel bekend in Syrië. Assad zegt altijd: nou zelfs in je eigen huis kun je geen commentaar geven, want de wanden hebben ook oren. Meneer Assad had zijn eigen legers, die eigenlijk tussen ons wonen, maar die zijn niet bekend voor ons. Ze praten zoals wij, maar ze zijn wel echt leger en ze schrijven altijd verslagen over wie heeft wat gedaan en wie heeft welke mening. Wij zien alleen maar dat plotseling politie komt en mensen zomaar pakken en later horen we: meneer heeft ooit dit woord gezegd en deze mening gehad”. “Hij werd meegenomen door de geheime dienst (...) Dus hij wordt geboeid en verhoord en verhoren daar zijn echt niet leuk!”*

### 3.1.4 Reden vlucht

De verdere escalatie van de burgeroorlog maakte het leven voor veel Syriërs in toenemende mate onveilig en onmogelijk. Een belangrijke reden om te vluchten is met name het nabije geweld waartussen de bevolking leeft.

*“In 2013 is een bom ontploft naast mijn man, een auto geraakt en toen heeft mijn man besloten om te vertrekken. Auto verkocht en drie maanden later ben ik hem achterna gereisd.”*

Een deelnemer vertelt hoe de dagelijkse, schijnbaar willekeurige, beschietingen het leven onmogelijk maakte:

*“Het was dag en nacht beschietingen. Waar we vandaan komen, zaten we op zeven kilometer afstand van een militair depot en er was dag en nacht beschietingen, iedereen vluchtte. Ik kon niet meer naar mijn werk. Ik kon niet meer heen en weer, teveel controleposten, politie, dat was niet te doen. De beschietingen die waren zo heftig, zo blinde loos. Mensen doen hun ogen dicht en beginnen te schieten. Bij ons in de platteland zijn zeker honderd kinderen zomaar dood geschoten. De beschietingen waren zo heftig. Non-stop. Mijn huis is 280 vierkante meter. Mijn kinderen, met name die van 14 jaar, ging op het dak en die keek naar de bommen die heen en weer gingen. Als er geschoten wordt, dan hebben ze rode lichten erachter en dat vinden ze prachtig om te zien, maar ze hebben geen idee wat het is. Ons huis ligt op de oostkant van de stad, maar het werd naar noorden en westen geschoten en dacht dan: wanneer wordt naar het oosten geschoten? Ik kon het niet meer aan. Dat is de reden dat ik gevlucht ben.”*

Daarnaast maken voorzieningen die niet meer aanwezig zijn en de afgenomen werkgelegenheid het leven moeilijk. Deze effecten van de burgeroorlog speelden ook mee in de keuze om te vluchten.

*“De reden waarom wij hebben besloten om te vertrekken is: we hadden geen elektriciteit meer, geen water meer en grootste groep mensen, inwoners, waren al vertrokken. Voor ons was het niet meer mogelijk om daar te blijven”.*

*“Ik kon niet meer verder werken in Syrië. Ik ging als onderhoudsmonteur werken in ziekenhuizen. Op een gegeven moment begon de crisis. Alle labs stopten. Voor degene voor wie ik moest werken, hadden ook geen werk meer voor mij. Onstabiele situatie, ene dag wel, ene dag niet, we waren ook bang. Mijn huis is kapot gegaan. En de prijzen stegen enorm, kon het niet meer betalen. Mijn vak, mijn beroep, kan mij helpen om in Egypte te werken. Er is veel werk in Egypte, er wordt veel gebouwd”.*

### 3.1.5 Vluchtroute/traject

De geïnterviewde gezinnen doorliepen vaak een vluchtroute via meerdere landen, voordat ze uiteindelijk in Nederland terechtkwamen. Regelmatig beslaat dit een traject van jaren, waarbij de taal van een ‘tussenland’ deels is aangeleerd en men daar ook vaak heeft gewerkt. Hierbij kan worden gedacht aan landen als Turkije, Griekenland en Egypte.

*“Ik heb geluk gehad dat ik naar Turkije kon gaan reizen. Vanuit Turkije ben ik de reis verder gaan regelen. Ik ben alleen vertrokken en heb vrouw en kinderen achtergelaten. In Turkije aangekomen heb ik geprobeerd om werk te vinden en ik heb werk gevonden. Ik heb allerlei soort werkzaamheden gedaan en dat is om te gaan regelen dat mijn vrouw en kinderen van Damascus naar Turkije te krijgen.”*

Oorzaak van deze lange trajecten is met name de langdurige procedure voor vluchtelingen. Deze trajecten brengen naast onveiligheid ook onzekerheden met zich mee, niet alleen ten aanzien van het eigen gezin, maar ook voor de overige familieleden.

*“Ik ben gevlucht van Syrië naar Turkije. Daar was het moeilijk voor ons, samen met mijn gezin. Wij hebben in een kamp van asielzoekers in Syrië gezeten. Eén van mijn dochters is in Turkije geboren. Daarna heb ik geprobeerd om naar Europa te komen. Ik ben naar Europa gekomen. Ik ben in Nederland gekomen. Ik heb ongeveer anderhalf jaar gewacht en toen is mijn gezin naar Nederland gekomen.”*

*“In Turkije heb ik vijf jaar gewoond. Ikzelf woon drie jaar in Nederland, waarvan anderhalf jaar alleen en anderhalf jaar woont mijn gezin samen met mij. Daarvoor heb ik op een vluchtelingenkamp in Turkije gewoond.”*

Op verschillende manieren hebben deelnemers getracht hulp te krijgen voor de vlucht, variërend van hulp van de Verenigde Naties en reisagenten tot smokkelaars, aan wie tienduizenden euro's moesten worden betaald. De verschillende manieren van ingeschakelde hulp brengen uiteindelijk ook onzekerheden mee, zoals de vrees om te sterven tijdens de vlucht, zoals een deelnemer duidelijk verwoordt:

*"Er waren wel mogelijkheden om te vluchten, er werden jongens geholpen met reisagenten van Turkije naar Griekenland, maar je wist niet of je daar levend of niet levend aankomt. Dat was voor mij moeilijk. Want ik wil het risico niet lopen, want als je zo'n stap neemt weet je niet of je levend aankomt."*

*"Doordat de situatie nog zo moeilijk was in Turkije, zijn we naar iets anders gaan zoeken. Je hebt de UN in Turkije die helpt vluchtelingen om naar andere landen te gaan. Daar hebben we contact mee gehad om te kijken om buiten Turkije te gaan. Het was financieel heel moeilijk om het hoofd boven water te houden."*

Bij het nemen van een volgende stap in het vluchtproces speelt niet alleen het gevaar tijdens de vlucht een rol. Sommige geïnterviewden moesten ook een drempel over om vertrouwen te stellen in de instanties zoals de Verenigde Naties.

*"...ben ik telefonisch benaderd door de VN met de felicitatie van 'jullie zijn geaccepteerd en jullie hebben een afspraak op 12 januari 2015'. Ik vertrouwde niet allemaal, is het nou zeker of niet zeker? Ik had een huis en als ik mijn huis en mijn huur moet gaan opzeggen en ik moet mijn spullen verkopen en het gaat niet door, dan sta ik op straat. Ik heb geïnformeerd en ze zeiden tegen mij het is wel zeker, dat staat wel vast, dat heeft de ambtenaar tegen me gezegd. En toen ben ik mijn huis en mijn huur gaan opzeggen en mijn spullen gaan verkopen. Ik heb mijn spullen voor de helft van de prijs weggedaan. Dat heb ik allemaal wel geregeld voordat ik naar Nederland kwam."*

Vaak vluchten gezinnen niet in zijn geheel, maar zijn er zogenoemde nareizigers of worden gezinnen of gezinsleden verspreid over meerdere landen. Gezinnen worden door de vlucht uit elkaar getrokken. Een geïnterviewde vertelt bijvoorbeeld over het eigen gezin met negen kinderen, waarvan drie in Syrië wonen en de andere zes verspreid zijn over Engeland, Zweden, de Verenigde Arabische Emiraten en Nederland. In meerdere verhalen komt deze versnippering van families over de wereld naar voren:

*"Het is heel erg wat ons is overkomen. We lijken een beetje meer op: je gooit met kikkererwten. Als je gooit met stenen gaat alles verdeeld worden toch, overal. De een gaat die kant op de ander gaat die kant op. In Nederland zeggen we 'een hand met knikkers gooien' en daar zeggen ze dus 'met kikkererwten gooien'. Uiteindelijk, wij lijken daar nu op. Zo is onze familie, wat wij altijd bij elkaar waren, is zo verdeeld over de hele wereld eigenlijk he? De ene is in Turkije, Duitsland, België, Nederland, overal een beetje."*

*"We moesten van Turkije naar Griekenland en daar in Griekenland zijn ze gescheiden zeg maar. Gesplitst. De moeder en de dochter bleven samen en de oudsten zijn samen gereisd."*



Naast dat families uit elkaar vallen door het vluchten, zijn ook de omstandigheden en voorzieningen vaak erbarmelijk. Enkele geïnterviewden geven een inkijkje in de omstandigheden tijdens de vlucht:

*"We zijn tot de grens bij Turkije gegaan en konden niet meer verder. We hebben 40 dagen onder de bomen gezeten, in de open lucht. Het was koud, het regende, we hadden geen water, geen elektriciteit. We hadden eigenlijk helemaal niks. Toen in die periode heeft Turkije de grens opengesteld voor vluchtelingen. Toen zijn heel veel Syriërs Turkije ingegaan in die periode, dat was 2011 of 2012."*

*"Vijftien dagen heb ik gereisd vanuit Turkije totdat ik hier ben aangekomen. Het is achter elkaar reizen. Het is geen één dag rusten of een paar uur slapen. Het is of lopen, of reizen met de bus, met de trein en tussendoor even slapen."*

*"In 2015, ongeveer 5 september 2015, zijn we van Syrië naar Libanon gegaan. Wij zijn geen enkel uur in Libanon gebleven. (...) wij wisten van te voren dat zij bevriend zijn met Hezbollah, dus is het heel makkelijk voor ze om erachter te komen wie er gevlucht is en waar naar toe. Wij durfden niet in Libanon te blijven."*

Aangekomen op de eerste bestemming, zoals in Turkije, was het in ieder geval veilig. Maar ook hier waren de omstandigheden erbarmelijk en waren de vluchtelingen afhankelijk van hulporganisaties voor voedsel.

*"We hadden, en niet alleen wij -op de plek waar we zaten, zaten 7000 mensen, op andere plek zaten 15.000 mensen, op andere plek zaten 20.000 mensen, op elke plek een aantal duizenden- te wachten. Iedereen verbleef in de openlucht. Sommige mensen hadden gewoon een deken en die spande van de ene naar de ander, zodat ze een beetje bescherming tegen de zon kregen, maar meer was er niet. We kregen vanuit Turkije van hulporganisaties wat eten, eetpakken krijgen we, verdeeld, eten en drinken gingen ze verdelen."*

*"Ze hadden het heel erg zwaar, maar toen vertelden ze niet zoveel over de moeilijkheden die zij meemaakten. Ze vertelden alleen de leuke dingen, dat het goed ging enzo. Maar nu pas beginnen ze te vertellen hoe zwaar en moeilijk het was. Het was lichamelijk en psychisch zwaar."*

Ook na aankomst in Nederland gaat het traject van verplaatsen verder. De vluchtelingen komen aan in een vreemd land, waar een andere taal wordt gesproken en het klimaat een stuk natter en kouder is. Via Ter Apel, waar men vaak eerst enkele maanden verblijft, worden de vluchtelingen naar andere plaatsen in Nederland gebracht. Hier verblijven ze maanden alvorens ze een woning aangewezen krijgen en worden herenigd met hun gezin.

*"Ik ben op 25 september 2015 in Nederland binnen gereisd. Ik herinner mij heel goed dat dat om 11 uur 's avonds aan de Nederlandse grens kwam. Maar ik wist niet precies waar ik moest zijn. Wij kunnen de taal niet, het was winter en het was koud. Wij konden aan niemand iets vragen."*

*"Zeven maanden AZC, duurde heel lang voordat de procedure doorlopen was. Daarna overgeplaatst naar Katwijk. Twee a drie maanden daar gebleven. Dordrecht Short Stay een jaar. Dus dan was mijn familie hier naartoe gekomen. Die zijn ook in AZC gebleven voor een maand of acht en toen kregen we een woning."*

## 3.2 Eritrese respondenten

### 3.2.1 Achtergrond

In Eritrea is al decennia lang sprake van oorlog of dreiging. Vanaf de jaren zestig is in Eritrea een onafhankelijkheidsoorlog gaande. In 1991 eindigde deze oorlog nadat de Eritrese rebellen het Ethiopische regeringsleger terugdrongen. In 1993 stemden de inwoners van Eritrea voor onafhankelijkheid. Ondanks de hoop op een vredig en goed georganiseerd land, veranderde het bestuur in Eritrea in een dictatuur (Hedru, 2003). In 1998 brak een nieuwe oorlog uit tussen Eritrea en Ethiopië (de Eritrees-Ethiopische oorlog), die eind 2000 eindigde. Sindsdien is er tussen de landen een broze vrede (Ministerie van Buitenlandse Zaken, 2011). In Eritrea is oorlog en de dreiging daarvan al decennia lang van invloed op het dagelijks leven. Het land kent een dienstplicht voor onbepaalde tijd. Het bepaalt welk werk mensen doen, waarvoor zij een schamele vergoeding ontvangen. Dit is één van de redenen waarom Eritreeërs uit hun thuisland vluchten.

### 3.2.2 Ervaringen met onderdrukking door het regime

De overheid kent een regime dat in veel families doorspeelt in negatieve zin. Dit kan toezichhoudend zijn, maar ook gewelddadiger, waarbij Eritreeërs gevangen worden gezet. De meeste gezinnen in Eritrea hebben familieleden, vrienden of bekenden die hiermee te maken hebben gehad. Het is een geschiedenis waarin Eritreeërs elkaar onderling goed begrijpen en waarvan de littekens niet zomaar verdwijnen. De impact van deze ervaringen is echter voor autochtone Nederlanders niet direct zichtbaar.

*“Het litteken is niet 123 te wissen. Als ik jou persoonlijk iets mag vertellen; mijn eigen zus haar dochter wilde gewoon vluchten, maar die is onderweg opgepakt en in de gevangenis gezet, de overheid heeft haar opgepakt (...) in de gevangenis werd ze ziek en ook niet goed behandeld en ze is in de gevangenis overleden. Toen kregen wij gewoon een bericht dat we haar lichaam konden ophalen. Wij als familie konden niet de vraag stellen hoe zij is overleden, wat mankeerde haar. (...) Dus bij iedere Eritreeër zijn die problemen in de familie gebeurd. (...). Dat blijf je je hele leven bij je dragen. (...) Er is heel veel wat ons bezig houdt. Maar soms is het ook moeilijk, als je het aan een Nederlander vertelt. (...) Als ik dat aan iemand anders vertel, het is ondenkbaar voor hun, onvoorstelbaar. Hier in Nederland gaat het om rechten en plichten, de advocaat en mensenrechten, alles. Iemand die zo opgegroeid is, als je die dit Eritrese verhaal vertelt, kunnen ze ook vaak niet begrijpen.”*

*“Het litteken is gewoon bij ieder Eritrees gezin te zien, onze gesprekken gaan ook alleen maar over de militaire dienst of wie er gesneuveld is of wie er nog leeft. Wie er verplicht is om gedwongen weg te gaan. Nog steeds dat wij hier in Nederland zijn, praten wij over wat er nu op dit moment aan de gang is over Eritrea. Het beheerst eigenlijk heel veel. Het litteken is heel gewoon, als ik iemand tegenkom die in militaire dienst heeft gezeten, dan heb je ook een geschiedenis samen. Misschien hebben wij ooit samen in de gevangenis gezeten, dus we praten over die tijd wat op dat moment niet mogelijk was. Met elkaar te spreken over gevoelens, dat het niet terecht was, dat je niets te vertellen had. Degene die opdracht had gegeven, die nog leeft. Je hebt geen advocaat, er is niemand. Dat houdt mij nog steeds bezig.”*

### 3.2.3 Militaire dienst

De bevolking in Eritrea wordt onderdrukt door de militaire dienstplicht. Sinds 1998 is voor iedere inwoner, zowel mannen als vrouwen, de militaire dienstplicht ingevoerd. In het vorige hoofdstuk hebben we al geschetst wat de impact van deze vorm van dwangarbeid is op het dagelijks leven en sociale verbanden. De overheid beslist welke werkzaamheden inwoners uitvoeren, waarbij in de praktijk ook minderjarigen tewerk worden gesteld.

*“De dienstplicht riep en daar ben ik heen gegaan. Ze zeggen in de wet vanaf 18 jaar, maar ze doen het ook wel eerder. Dan kijken ze naar je, je ziet er groot en sterk uit, dan kun je zo worden meegenomen.”*

*“... toen was er een oorlog tussen Eritrea en Ethiopië uitgebroken, een oorlog was opnieuw gestart. Iedereen die had geleerd of een opleiding, of je een beroep hebt of wat dan ook, het was gewoon een plicht dat iedereen militaire dienst moest gaan doen. Het doet er niet toe wat voor soort opleiding je hebt, je was gewoon een soldaat. Hij moest Eritrea beschermen. En na drie jaar later, de Eritrese overheid heeft bepaalde mensen weer opgeroepen om weer te gaan werken in hun vakbekwaamheid. Waar ze voor opgeleid waren. Daar is hij in de bouwsector gaan werken, als een ingenieur.”*

De militaire dienstplicht heeft een grote invloed op de sociale en maatschappelijke ontwikkeling van de bevolking. In Nederland is men gewend om een eigen opleiding te kiezen en dromen na te jagen. Men wordt daartoe veelal gestimuleerd door de directe omgeving of de overheid. In Eritrea daarentegen wordt de bevolking middels de militaire dienstplicht vaak gedwongen om werkzaamheden te verrichten die niet na aan het hart liggen. Dit leidt ertoe dat het hebben van individuele aspiraties en dromen wordt afgeleerd en afgestraft (Hirt & Mohammad, 2013).

*“Maar in Eritrea wordt gewoon voor jou bepaald. (...) ...dat je vanuit de militaire dienst een vak of beroep leert. Dus het kan zijn, je wilt gewoon een timmerman worden, je krijgt gewoon een vak als verpleegkundige zeg maar. Iets buiten jezelf wat je liefste wil doen. Dus dat heeft eigenlijk de tegenwerking veroorzaakt. Dat mensen voor jou blijven bepalen dat wie je moet zijn. En zo hebben wij altijd geleefd. Onderdrukking. Geen dromen, alleen van dag tot dag plannen. Morgen weet je het niet of je er bent of niet. Het heeft met gevangenissen te maken en de verdere onzekerheden in je leven. En in Nederland is andersom, anders. Hier mag je gewoon dromen en jezelf uitdagen en verder kan groeien. Het is totaal anders.”*

*“Als je daar 17 jaar begint te worden en je bent bang dat als je je 18e hebt bereikt dat de militaire dienst op jou staat te wachten. Dus daardoor is niemand gemotiveerd om hun best te doen. [...] Dat wij niet mogen dromen hoe wij willen zijn.”*

### 3.2.4 Vluchttraject

Bovenstaande is een belangrijke reden om te vluchten vanuit Eritrea. De vluchtroute is voor de geïnterviewde Eritreeërs op verschillende wijzen verlopen. Vaak verloopt de vluchtroute via andere landen, zoals Soedan en Ethiopië, met lange trajecten en illegale grensovergangen. Soms verloopt de vlucht ook via een luchtbrug, waarbij familie geld ingezameld heeft voor de vlucht.

*“Maar nadat ik heel lang in de militaire dienst zat, was ik gevlucht en ben ik naar het buitenland gegaan, de grens over gestoken. Ik was alleen gevlucht, zonder vrouw en kinderen.”*

*“Ik was eind 2013 uit Eritrea vertrokken, vervolgens was ik naar Ethiopië gegaan voor vijf a zes maanden.”*

*“Ik ben nierpatiënt, wordt vaak gedialyseerd, kan niet de vluchtroute nemen zoals iedereen. De familie heeft geld verzameld, zodat ik met het vliegtuig kon komen.”*

Opvallend is dat de vlucht uit Eritrea meestal eerst door één lid van een gezin wordt doorlopen. Na aankomst wordt ingezet op gezinshereniging. De opluchting is groot als dit uiteindelijk lukt.

*“... op het moment dat zij ons in Nederland had geregistreerd hadden wij een kans gekregen om toch uiteindelijk samen naar Nederland te komen. Dus dat was wel heel fijn. En dat was in Gods handen en daar dank ik hem voor.”*

*“Ik was als eerste hier naartoe gekomen en heb gezinshereniging aangevraagd en zij zijn met het vliegtuig naar Nederland gekomen.”*



# 4

## Een nieuw begin

EVERYONE IS

**WELCOME**

## 4. Een nieuw begin

**Na de vlucht vanuit het thuisland en het ontvangen van het Nederlandse statushouderschap, volgde voor de geïnterviewde gezinnen een nieuw begin in Nederland. Hierbij komen verschillende aspecten aan bod, zoals het leren van de Nederlandse taal, het kennismaken met de cultuur, het aangaan van sociale contacten, kinderen die naar school gaan en het vinden van (betaald of onbetaald) werk. Dit alles gaat gepaard met dankbaarheid voor het mogen maken van een nieuwe start vol toekomstperspectieven. Tegelijkertijd levert het vestigen in een vreemd land worstelingen op met de verschillen in cultuur, de taalbarrière en de mentale belasting van het (nog) niet hebben van betaald werk.**

### 4.1 Syrische respondenten

Voor de Syrische geïnterviewde gezinnen staat hun beginperiode in Nederland in het teken van het leren van de Nederlandse taal, kinderen die naar school gaan en het leren kennen van de manieren en cultuur in Nederland. Daarnaast uiten respondenten het belang van het vinden van betaald werk.

#### 4.1.1 Ervaringen met Nederland

De deelnemers aan de interviews zijn positief over Nederland, de vriendelijke bevolking en de rustige gemeenten waar ze zijn komen wonen. Wat hen ook opvalt is dat de Nederlandse overheid goed voor kinderen zorgt, vergeleken met Syrië.

*“...terwijl hier de overheid de verantwoordelijkheid neemt voor de kinderen. En dat zie ik overal, in België, Duitsland en hier in Nederland. Ze zorgen heel goed voor de kinderen.”*

*“Maar hier de kinderen zijn als zaad, ze zorgen heel goed voor het zaad, dat het gewoon goed gaat groeien en dat uiteindelijk de kinderen voelen dit is thuis, dit is een thuisland voor hun.”*

Onderzoek van het SCP toont aan dat Syrische ouders zeer positief zijn over het leven van hun kinderen in Nederland. Zij geven gemiddeld een 8,6. Een derde geeft het leven van het kind een 10, een kwart een 9 en iets minder dan een derde een 8. Een zeer klein deel van de ouders (ongeveer 3%) geeft het leven van het kind een onvoldoende (Dagevos, Huijnk, Maliepaard, & Miltenburg, 2018b).

De Nederlandse manier van leven is daarentegen volgens de geïnterviewden nogal afstandelijk. Syriërs zijn een sociaal bewogen bevolking. Ze zijn gewend om veel sociale contacten te hebben, met bekende, maar ook onbekende mensen die zij tegenkomen. Deze manier van leven hebben Nederlanders veel minder sterk en dat valt de geïnterviewden duidelijk op aan de Nederlandse samenleving.

*“Ons probleem is dat we heel sociaal zijn, dus als ik 's avonds in Syrië naar beneden kom uit mijn flat, dan zie ik zo 20 mensen beneden staan en kletsen met elkaar (...). Al zie ik misschien wel 100 mensen, de hele weg naar mijn bestemming begroet ik mensen. Hier in Nederland niet, hier ga je gelijk naar je huis, naar je bestemming, je ziet niemand om te begroeten.”*

Hier en daar klinken in de interviews verhalen door waaruit blijkt dat de kennis van de geïnterviewden over Nederland soms niet geheel klopt of dat uitzonderingen als het Nederlandse normaal worden beschouwd:

*“Als iemand dood gaat, je weet niet eens dat iemand dood is gegaan, dat is heel erg lijkt mij.”*

#### 4.1.2 De Nederlandse taal leren

Op een enkeling na volgen alle geïnterviewden ten tijde van het eerste interview een inburgeringscursus met bijbehorende taallessen. Meestal volgen zij daarvoor twee à drie dagen per week les. Kinderen volgen Nederlandse lessen op school. Naast de inburgeringscursus worden er ook andere manieren gebruikt om de Nederlandse taal te leren. Soms hebben de geïnterviewden een taalcoach van het vluchtelingenwerk die af en toe langskomt. Ook wordt er veelvuldig gebruik gemaakt van vertaaltaalapps of bijvoorbeeld YouTube of tekenfilms. Onderling leren zij ook van elkaar.



*“Ik ben naar school gegaan, ik ben met school begonnen. Natuurlijk is het heel moeilijk en het is ook niet makkelijk, maar als je aan een reis begint van 1000 km, dan begin je met één stap. Mijn school gaat wel goed. Ik ben begonnen te begrijpen, het is niet veel, maar ik ben begonnen te begrijpen, te praten en te spreken. Gelukkig gaat het goed op school, mijn situatie op school gaat goed.”*

*“Nou, op zich doen ze het hier heel goed, qua inburgeren en de taal leren. Mijn dochter heeft nu het niveau van B2, nee sorry, B1. Mijn zoon heeft gewoon het niveau B2 en heeft al de toets gehad. Nummer drie is bezig met niveau B1 (...), dus op zich doen we het hier heel goed.”*

*“Zeker, door de taal te leren, dat is de eerste stap, zonder te taal te leren kan ik niets doen. Ik ben oud, maar ik kan de taal leren. Ik begin via YouTube de taal te leren. Soms leer ik ook mijn vrouw dingen, nieuwe dingen die zij ook niet wist.”*

Gezinnen met jonge schoolgaande kinderen lijken een voorsprong te hebben in het aanleren van de Nederlandse taal. Kinderen leren sneller dan volwassenen en spreken vaak beter Nederlands dan hun ouders, welke afhankelijk zijn van de taallessen van de inburgering en niet vijf dagen per week op school zitten tussen autochtone Nederlanders. Het maakt het leren van de taal voor kinderen een stuk makkelijker. Deze verschillen in taalbekwaamheid komen veel naar voren in de interviews. Het wordt duidelijk benoemd door de ouders. Ouders leren op die manier ook van hun kinderen.

*“Maar thuis als ik bezig ben met huiswerk op de laptop, dan komen de kinderen mij leren over de regels van grammatica. Het lijkt alsof zij het beter hebben geleerd. Want ja, zij gaan vijf dagen naar school en ik maar twee dagen. Dus ik leer ook van ze.”*

*“Het jongste kind praat heel, heel goed Nederlands. Ik ben jaloers op hem, omdat hij nog niet schrijven Nederlands, hij kan nog niet. Maar hij spreekt echt Nederlandse accent. Ik ben jaloers op hem. Begon hij reageren met Nederlands en ook met vrienden en Nederlandse vrienden. Hij praat normaal. (...) Ik zou willen praten als hij. Hij praat heel duidelijk met rustig, met echt Nederlandse accent. Heel mooi.”*

*“Soms praten ze ook nu met elkaar in het Nederlands de kinderen, want ze zijn gewend te praten met de vrienden enzo. Dus ze vergeten het, en ze praten ook met elkaar, de broers.”*

#### **4.1.3 Taalbeheersing in het dagelijkse leven**

De taalbeheersing in de beginperiode in Nederland is logischerwijze nog zeer beperkt. Praten met Nederlanders gebeurt daarom niet heel veel in de beginperiode en gaat logischerwijs vaak nog met handen en voeten. In huiselijke kring Nederlands spreken gebeurt bewust in de beginperiode weinig, uit angst om fouten te maken, die op dat moment niet door Nederlanders gecorrigeerd kunnen worden. In geval van medische aangelegenheden is het lastig om goed te communiceren. Vaak worden er dan hulplijnen ingezet, zoals kinderen die de Nederlandse taal al beter spreken of vertaalapps. Ook wordt soms de hulp ingeschakeld van Vluchtelingenwerk bij moeilijke brieven.

*“...en de taal was ook heel moeilijk, want we wisten niet links van rechts. Dat was heel moeilijk. Ook om hoe naar de dokter te gaan. Hoe naar de supermarkt te gaan om boodschappen te doen. Kiezen van de spullen in de supermarkt was ook moeilijk voor ons. Tja, het was moeilijk in het begin.”*

*“Als ik bijvoorbeeld naar de dokter ga, dan kan ik mijn verhaal vertellen, ik kan het niet helemaal uitgebreid vertellen, maar ik kan wel mijn gedachten overbrengen.”*

*“Er is natuurlijk een groot verschil in het gezondheidssysteem hier en in Syrië. Hier is het zeker beter, alleen in het begin was het moeilijk voor mijn vrouw, want door de taalbarrière, dat vond zij lastig. De dochter ging haar helpen met vertalen bij de dokter, maar nu lukt het haar wel om alleen naar de dokter te gaan en te communiceren met de dokter.”*



#### 4.1.4 Obstakels om de Nederlandse taal te leren

De Syrische deelnemers lopen regelmatig tegen obstakels aan om Nederlands te leren en te spreken. Ten eerste is het Nederlandse schrift compleet anders dan het Arabische. Ook hebben enkele geïnterviewden weinig onderwijs gehad in Syrië, waardoor een nieuwe taal aanleren moeilijker voor hen is. Daarnaast gaan in de beginfase de beperkte gesprekjes met Nederlanders regelmatig niet verder dan “Hallo” en “Goedendag”, wat ontoereikend is om de taal verder eigen te maken. Het geen fouten willen maken houdt hen regelmatig ook tegen om Nederlands te praten. Dit is met name in de beginperiode het geval als ze zich nog onzeker voelen over de mate waarin ze het Nederlands kundig zijn of over de snelheid van praten. Deelnemers willen anderen er ook niet mee lastig vallen, zoals enkelen aangeven.

*“Ik voel mij bang als ik een fout doe. Daarom ben ik voorzichtig en beetje in het begin. Maar misschien later graag wil ik dat doen. Alle mensen met lachen zeggen tegen mij hallo goedemorgen. Daarom graag wil ik kennen met deze mensen. Maar op dit moment ben ik voorzichtig met relatie met andere mensen. Ik wacht totdat waar ik kan begrijp mensen alle.”*

*“Nou speciaal hebben wij nog geen contact, daarom begrijpen wij nog niet zo goed Nederlands. (...) Wij storen misschien hen wanneer wij spreken en zij niet ons begrijpen. En misschien lastig voor dat. Maar volgens mij ik wacht als ik zo goed Nederlands praat, kan ik beginnen met de burens contact hebben. Maar op dit moment is een beetje moeilijk (...) Daarom tot dit moment wacht ik als ik een beetje beter Nederlands praat kan ik beginnen met burens.”*

#### 4.1.5 Werk

Uit een recent SCP onderzoek (Miltenburg, Dagevos, & Huijnk, 2019) blijkt dat het percentage Syrische statushouders dat betaald werk heeft niet hoog is. In 2017 had 11% van de Syriërs betaald werk. In 2019 is dit gestegen tot 34%. Syriërs die geen betaald werk hebben noemen daarvoor het vaakst als reden dat zij de Nederlandse taal niet goed beheersen. Ook geven veel niet-werkenden aan dat zij eerst het inburgeringsexamen willen halen of dat ze bezig zijn met een opleiding of die willen gaan volgen. Het ontbreken van de juiste netwerken wordt ook vaak genoemd, net als het ontbreken van geschikte vacatures. Onderzoek laat zien dat het vinden van een (goede) baan door statushouders wordt gezien als een van de allergrootste integratieproblemen (Engbersen et al., 2015).

Ook in de interviews met de gezinnen in Zuid-Holland Zuid komt een dergelijk beeld van een hoge werkeloosheid naar voren. Het hebben van werk speelt een cruciale rol in het leven van de geïnterviewde Syrische deelnemers. Veelal begint men met vrijwilligerswerk. Dit biedt meteen kans om de taal beter te leren. Eén van de deelnemers werkt bijvoorbeeld als vrijwilliger bij het vluchtelingenwerk en helpt andere Syriërs met voor hen ingewikkelde papieren zoals van DUO of verzekeringen of bij het inschrijven van kinderen bij een zwembad.

*“Het werk dat is goed voor mij. Ik zie dat werk als buiten de deur zijn en sociale contacten met anderen. Want ik had daarvoor maar een aantal uurtjes per dag contact met andere mensen op school. Dus ik heb nu het gevoel, ik ben nu een ander mens, ik heb nu werk.”*

*“Ik vind werken heel belangrijk. Ik zeg altijd tegen mijn kinderen: als je niet werkt ben je dood.”*

Wensen ten aanzien van het soort werk zijn heel verschillend en variëren van docent tot timmerman en van duiker tot kapster. Daarbij beseft men dat de werkzaamheden hier in Nederland qua taalniveau wat aangepast moeten worden en dat zij in eerste instantie de taal beter zullen moeten spreken. Men is bereid iets anders te gaan doen als dat nodig is. Een Arabisch sprekende werknemer in een bedrijf kan een ‘nieuwe’ Nederlander heel goed inwerken en kan worden gezien als een faciliterende factor.

*“Ik ben begonnen en ik werk vier dagen, ik vind het leuk dat ik een baan heb en ik vind het leuk dat ik werk heb. Het is ook heel moeilijk, maar gelukkig ben ik een Arabisch sprekende man in mijn werk tegen gekomen. Om te leren hoe je het werk moet gaan doen wordt mij in het Arabisch geleerd als dat in het Nederlands moet gebeuren wordt dat moeilijk. Maar nu wordt het in beide talen gegeven en dat gaat wat makkelijker.”*

*“Voor mij, mijn vakgebied is meubeltimmerman, maar het maakt niet uit als ik een ander soort van werk kan vinden, dan doe ik het gewoon. (...) Ik doe nu vrijwilligerswerk om oud papier te verzamelen, een keer in de maand vier a vijf uur per keer. Daar help ik mee. Maar zeker willen we gaan werken.”*

*“Ik ben 35 jaar docent geweest, dus misschien nadat ik de taal ga leren, misschien kan ik mensen die analfabetisch zijn de taal leren. Dat kan ik wel. Want ja, ook als je hier doodgaat, dan heb je tenminste iets terug gegeven aan dit land. Aan de mensen die jou hebben geholpen. Dus als het mogelijk is om te gaan werken bij de school of bij vluchtelingenwerk om helpen, dat kan ik stap voor stap zeker leren.”*

Het niet op eigen niveau kunnen werken in Nederland gaat echter ook gepaard met frustratie. De scholing sluit vaak niet aan op de kwaliteitsstandaarden in Nederland en de werkervaring is niet altijd toereikend. Opvallend is dat dit zowel geldt voor onder als boven het eigen niveau werken. Soms wordt aangegeven dat de werkervaring te oud is.

*“Waarom heb ik gestudeerd zeven jaar bijna in Poland (...) Maar ik vind het niet mooi om te accepteren. Ik wil hier werken met mijn kwaliteiten. Dat is heel beter voor Nederland. Voor Nederland is beter als ik werk door mijn kwaliteiten.”*

*“Maar hier in Nederland probeer ik goede werk te vinden in mijn specialisatie. Maar helaas hoorde ik van de mensen van sociale dienst dat op dit moment dat niet mag. (...) De Nederlandse kwaliteiten zijn hoog en onze kwaliteiten zijn laag. Maar vond ik niet aardig.”*

*“Vertelde mij ik ben te oud of mijn ervaring zijn te oud. (...) Mijn ervaring is oud. Ja, tijdens de oorlog had ik geen werk.”*

## 4.2 Eritrese respondenten

De Eritrese geïnterviewden geven duidelijk aan een kloof tussen Nederland en Eritrea in sociale omgangsvormen te ervaren, waarbij Eritreeërs een socialer volk zijn. Dit belemmert de inburgering. Daarentegen zijn Eritreeërs door de opgelegde militaire dienstplicht niet gewend om te dromen over een toekomst of zelfontplooiing. Zowel het leren van de taal als het vinden van werk wordt door hen als lastig ervaren. Het niet hebben van werk brengt daarbij stress mee.

### 4.2.1 Omgangsvormen en zelfontwikkeling

De Nederlandse manier van leven is volgens de Eritrese respondenten het tegenovergestelde van die in Eritrea. Waar in Eritrea iedereen op straat elkaar ontmoet en overal een praatje met elkaar wordt gemaakt, ook met onbekenden, is dat in Nederland niet het geval. Het gegeven dat autochtone Nederlanders veel thuis zijn en weinig contact maken met mensen buiten hun directe familie en vriendenkring ervaren respondenten als afstandelijk. Het maakt eveneens de integratie van ‘nieuwe’ Nederlanders moeilijk. Enerzijds wordt het maken van contact bemoeilijkt door de taalbarrière. Anderzijds voelen respondenten zich niet compleet welkom, ook al beseffen zij dat dit deel is van de Nederlandse cultuur. Eritrese respondenten vinden het lastig dat ze niet spontaan even langs kunnen komen zonder eerst een afspraak te moeten inplannen, zoals zij dat in Eritrea gewend zijn. Daarmee zou gezegd kunnen worden dat Eritrese gezinnen ervaren dat zij, letterlijk én figuurlijk, tegen de gesloten voordeuren van de Nederlandse maatschappij aanlopen. Enkele voorbeelden die de grote verschillen en frustraties hierover goed weergeven:

*“In Eritrea is het traditie, de deur staat gewoon open en iedereen kan gewoon naar binnen. Aan de andere kant heb ik begrepen dat Nederlanders niet zo zijn. Ze zijn een beetje afstandelijker. Alles wat je doet moet op afspraak en plannen. Spontaniteit is het ook niet. Dat maakt mij ook terughoudend om dat te doen.”*

*“In Eritrea, als er iemand in onze straat komt wonen, dan gaat de hele straat er naar toe en verwelkomt de nieuwe bewoner en vertelt wie we zijn en wat wij doen. Wij geven gewoon de gelegenheid dat iemand zich op zijn gemak voelt. Maar hier zijn alle deuren gewoon dicht. Daar kun je ook moeilijk door heen. (...) Het is moeilijk, totdat je het weet. Je voelt je onderdrukt, geestelijk, je voelt je niet welkom. Ik was in het begin helemaal gestrest. Waarom zijn mensen zo? En waarom doen ze zo iets? Het heeft me heel veel moeite gekost en ik kan dit niet volhouden. Iedereen is in zichzelf gekeerd en iedereen zit in zijn huis. Ik weet niet wat ze de hele dag in hun huis doen, dat ze geen contact met mensen zoeken, dat is zo eenzaam. Ik dacht: ik word hier gek! Ik zat ook iedereen te bellen die ik ken, gewoon om een beetje te praten. Maar ik kan het nu een beetje loslaten, maar het was heel zwaar voor ons, maar dat hoor je ook altijd.”*

Ook in de literatuur komt naar voren dat cultuurverschillen een rol spelen in de moeilijkheden die beide partijen ondervinden in het contact tussen Eritreeërs en autochtone Nederlanders. Eritreeërs vinden het heel ingewikkeld om contact te leggen met autochtone Nederlanders. Ze weten niet goed om te gaan met de, in hun ogen, afstandelijkheid van de mensen in Nederland. Pogingen tot vriendelijk contact worden niet begrepen en over en weer verkeerd geïnterpreteerd. Sommigen voelen zich daardoor ongewenst en af en toe conduit racistisch bejegend (Zie ook Ferrier & Massink, 2016; Van Beelen, 2016).

De kansen die de geïnterviewden in Nederland krijgen worden gewaardeerd. Zij ervaren dat er voor hen hier een toekomst is weggelegd, die ze in Eritrea nooit zouden kunnen krijgen. Tegelijkertijd zijn Eritreeërs door de, voor iedere burger verplichte, militaire dienstplicht in Eritrea niet gewend om zichzelf te ontwikkelen, omdat er vaak door het regime wordt gekozen welke werkzaamheden inwoners gaan uitvoeren. Ze zijn daardoor nooit gestimuleerd om eigen keuzes te maken, ambities te realiseren en zich te ontplooiën. De wilskracht om ergens zelf aan te werken en te ontdekken wat men zelf graag doet is daardoor beknót in de Eritrese bevolking. Dat maakt Eritreeërs, vergeleken met autochtone Nederlanders, wat afwachtend in hun houding.

*“Hier mag je gewoon dromen en jezelf uitdagen en verder kan groeien. Het is totaal anders. Nederlanders moeten weten dat wij altijd op een andere manier hebben geleefd, dat wij ook de tijd nodig hebben om te kunnen zeggen, om het niveau te kunnen bereiken wat ze hier nu bereikt hebben. Hij vindt zichzelf, dat Eritreeërs, veel terughoudender zijn.(...) Je moet hier leren, je moet presteren en je moet jezelf laten zien. Je moet dat doen en dat doen. Als je zo niet geleefd hebt, dan is het gewoon te veel gevraagd van deze mensen. Ze moeten ook begrijpen wat heeft dat met ons gedaan. De manier hoe wij geleefd zijn. Dus dat dat niet 1-2-3 weggaat.”*

*“Heeft zij nu hier haar kans om naar school te gaan en allerlei andere dingen te doen om zichzelf te ontplooiën. Die kans had zij niet in Eritrea gehad. Hier in Nederland wacht haar nog een mooie toekomst met kansen, daar ben ik gewoon heel erg blij om.”*

*“En ik denk dat het heel erg neerkomt op het feit dat ze in Eritrea geen toekomst hebben, ze streven nergens naar, of ze hebben niets om naar te streven. In Nederland is je toekomst vrij, je bent onafhankelijk, je kan doen wat je wil. Je kan worden wat je wil worden. En dat is niet in Eritrea zo. Je moet wel zeggen dat Eritrea niet zo ontwikkeld is, dus daar ligt het ook aan, maar zeker ook de kansen die jij hier kan hebben en de vrijheid die je hier hebt, dat is het grote verschil.”*

#### 4.2.2 Het leren van de Nederlandse taal

In Eritrea spreken inwoners Tigrinya. Deze taal kent een compleet ander schrift en behoort net als het Arabisch tot de zogenoemde semitische talen. De geïnterviewde Eritreeërs volgen allemaal Nederlandse taallessen; meestal gaat het om twee tot drie dagen per week een aantal uur les in kleine groepjes. De taal wordt moeilijk gevonden. Woorden leert men als eerste, maar het maken van volledige zinnen wordt als een stuk moeilijker ervaren. Tijdens de lessen is in de pauze of na afloopt ook gelegenheid om onderling informeel met elkaar te praten. Men helpt elkaar dan ook waar mogelijk als iets niet begrepen wordt. Respondenten geven de voorkeur aan lessen van meerdere docenten, zoals een Eritrese man aangeeft:

*“Ik zit in een klas met twee groepen, dat zijn groepen die op A1 niveau en A2 niveau werken, we gaan met hun eigen laptop dingen opzoeken. In twee jaar tijd heb ik één docent gehad. Ik had liever meerdere docenten gewild, omdat je met verschillende docenten anders leert, anders is het eentonig. En het meeste moet je toch zelf opzoeken. Je krijgt een onderwerp en van daaruit ga je dan zoeken. Zowel thuis als op school moet je zelf maar gaan uitzoeken, het is niet een opleiding of de cursus dat de leraar de hele dag voor de klas staat en dingen uitlegt. Het heeft misschien met bezuinigingen te maken dat er twee groepen in één klas zitten en iedereen die de taal niet spreekt. Er wordt dan ook veel van de docent gevraagd”*



Net als bij Syrische respondenten leren ook kinderen van de Eritrese gezinnen de Nederlandse taal erg snel. Zij volgen eerst een jaar basisonderwijs in een zogenaamde schakelklas, waar veel extra aandacht is voor de Nederlandse taal. Ze pikken de taal snel op volgens hun ouders: "Dat gaat altijd zo met kinderen". Ook voelen ze zich hier eerder thuis dan hun ouders. Een ouder zegt over de schakelklas:

*"Het is een soort schakelopleiding, waar ook kinderen van Syrië van hun leeftijd, die intensief de Nederlandse taal krijgen, zodat ze later op het reguliere onderwijs kunnen meedraaien. Er wordt veel aan gewerkt."*

Obstakels om Nederlands te spreken zijn er ook. Door de verschillende taalniveaus per klas durven respondenten met een lager taalniveau soms geen Nederlands te spreken uit angst om fouten te maken. Meer uren per dag les of meer dagen les zou daarom wenselijk zijn. Soms heeft iemand een zeer klein sociaal netwerk, waardoor het ontwikkelen van de taal niet voldoende wordt ondersteund. Ook uit literatuuronderzoek komen dergelijke ervaringen naar voren. Eritrese respondenten zijn in een vicieuze cirkel beland. Het leren van de Nederlandse taal is gebaat bij participatie, maar gebrekkige actuele beheersing van de Nederlandse taal staat deelname juist in de weg (Ferrier, Kahmann, & Massink, 2017).

#### 4.2.3 Werk

Recent SCP onderzoek (Sterckx, Fessehazion, & Teklemariam, 2018) laat zien dat veel Eritrese statushouders nog aan het begin van hun integratieproces staan. De arbeidsdeelname is laag en uitkeringsafhankelijkheid is groot. Veel Eritreeërs lijken moeite te hebben om aansluiting te vinden bij de Nederlandse samenleving. Ook in de interviews met Eritrese respondenten in Zuid-Holland Zuid komt dit beeld naar voren. Een enkeling heeft een (tijdelijke) baan gevonden, al dan niet als vrijwilliger. De betekenis van werk, en meer specifiek het niet hebben van werk, loopt als een rode draad door de interviews heen. Het is een belangrijk thema voor de Eritrese geïnterviewden, zo niet het belangrijkste. Het wordt regelmatig aangehaald door de gezinnen, ook in de vervolginterviews. Men wil graag werken. Het zelf kunnen onderhouden van het eigen gezin is een kernbehoefte in het leven, zoals zij dat ervaren. Het ontvangen van een uitkering wordt daarom gezien als een, in eerste instantie noodzakelijke, maar tegelijkertijd zeer onwenselijke situatie. Het niet hebben van werk brengt duidelijke nadelige psychische gevolgen met zich mee. Zoals een vader van een jong gezin aangeeft:

*"Als je werk hebt, dat geeft enorm veel voldoening. Je voelt je menswaardig, je hebt gewerkt en je hebt je centjes verdiend. Dat is wat van iedereen wordt verwacht. Iedere Eritreeër heeft ook gewoon gewerkt. Wij hebben geen uitkerende instanties, we krijgen ook niets van de overheid en dat is ook wat wij niet willen. Dat maakt jou geestelijk ook ziek dat je weet: je hoeft niets te doen, je krijgt gewoon geld. En vaak denken de mensen: dat is lekker, je verdient dat, maar je verdient dat niet, ik hoef dat niet. Ik denk dat als ik over mezelf mag praten en over andere Eritreeërs, we zijn gewoon mensen die ons hele leven hebben gewerkt. Liever heb ik iets dat ik gewoon verdien uit de arbeid, dat ik gewoon voor mijn gezin kan zorgen, dan dat ik van de uitkerende instantie niets hoef te doen en toch maandelijks wat geld ontvang. Dat wil ik niet en ik denk dat als ik over de Eritreeërs praat, dat zij dezelfde gedachte hebben, want geestelijk word je er gewoon ziek van."*

*"Het is niet mijn bedoeling dat ik mijn hele leven van bij een uitkeringsinstantie blijf, ik ben jong en ik wil gewoon ook centjes gaan verdienen. (...) Dat geeft mij enorm veel stress. Als je gestrest raakt, dan denk ik ook op de lange termijn, het is niet gezond en psychisch is het ook niet zo goed. (...) Het schaamtegevoel wat je hebt, je bent jong en je gaat niet vertellen je zit gewoon in de bijstandsuitkering. Het eerst wat je hier hoort is: 'Wat doe jij voor werk?' En als je dan niets vertelt, dan sta ik met een mond vol tanden. Dat voelt vernederend."*

Bij het vinden van werk komen twee belangrijke bottlenecks naar voren. Ten eerste speelt het niet hebben van een juist diploma een belangrijke rol. In Nederland wordt volgens de geïnterviewden voor elke vorm van werk, tot afwasser aan toe, een diploma gevraagd. Dit is iets wat Eritreeërs niet kunnen overhandigen en vanuit hun thuisland niet gewend zijn. Bij sollicitaties wordt vaak gehoord dat het gebrek aan werkervaring een 'nee' oplevert. Onderzoek van het SCP laat ditzelfde zien: er is weinig notie van wat in Nederland een goed en haalbaar carrièreperspectief voor hen is. Respondenten ontdekken al snel dat ook voor het uitoefenen van een vak dat ze hebben beoefend in Eritrea, zoals bakker, kapper of automonteur, in Nederland een vakopleiding op mbo-niveau en een diploma is vereist. Deze onverwachte ontdekking leidt vaak tot teleurstellingen (Sterckx et al., 2018).

In de interviews komt naar voren dat vanuit een uitkering een opleiding moeilijk te financieren is. Studiefinanciering is in Nederland na het dertigste levensjaar niet meer beschikbaar. Ten tweede speelt de onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal een grote rol. Dit is van invloed op meerdere vlakken bij het vinden van werk: van solliciteren tot aan communicatie met collega's.

*"Ik weet niet hoe ik werk moet zoeken. Op welke manier? Er wordt gezegd dat je online kunt solliciteren, maar dan moet je wel begrijpen wat er staat, de vragen die gesteld worden. Het is een combinatie van het niet weten en de taal is heel moeilijk als je de Nederlandse taal niet beheerst, die combinatie maakt het heel lastig."*

*"Maar op dit moment als het bijvoorbeeld qua timmerman niet lukt, want daar moet je geloof ik papieren voor hebben en dergelijke, maar als dat te moeilijk is, dan zou ik graag iets anders willen doen. Als het maar werk is dan, als het schoonmaken is of iets ander dat maakt mij niet uit. Ik wil gewoon werken."*

Het onderzoek van het SCP beschrijft een belangrijk inzicht ten aanzien van arbeidskeuzes (Sterckx et al., 2018). In Nederland bestaat keuzevrijheid in relatie tot onder andere opleiding en carrière. In Eritrea verloopt dit proces echter top-down. De overheid bepaalt welk traject inwoners zullen volgen. Wie goed kan leren kan een hogere opleiding volgen, hoewel de overheid beslist welke. Wie slecht kan leren wordt militair en in het kader van de nationale dienstplicht op een aangewezen plek tewerkgesteld, als bijvoorbeeld metselaar of mijnwerker. Op het platteland beslist daarnaast de familie of een jongvolwassene boer wordt of een vak gaat leren. Het contrast bij aankomst in Nederland, waar inwoners wel op jonge leeftijd worden gestimuleerd en gefaciliteerd om ambities te vormen en te realiseren, is dan ook erg groot.

Werk vinden via de uitkeringsinstantie of sociale dienst wordt niet als gemakkelijk ervaren. Veelal leidt dit tot vrijwilligerswerk in plaats van een betaalde baan. Respondenten geven de voorkeur aan de financiering van een opleiding, opdat zij daarna zelf een loon kunnen verdienen in plaats afhankelijk te zijn van een uitkering. Uitkeringen zijn kostbaar en op de lange termijn kan de situatie leiden tot psychische gezondheidsproblemen.

*"Als je naar het financiële gedeelte kijkt, de overheid, dan kom je veel duurder uit om mensen in een uitkering te houden, dan te investeren in de mensen die nieuw hier komen. Mensen die geen opleiding hebben zoals ik. Of ze kunnen bijvoorbeeld ook zeggen van de uitkerende instantie, we gaan jullie opleiden tot dit, een korte opleiding en als wij dan klaar zijn een idee krijgen dat wij gewoon van daaruit onze centje mogen verdienen, maar niet in de uitkerende instantie blijven. Dat wil ik graag zien veranderen."*



# 5 Gezondheid





## 5. Gezondheid

**Voordat de deelnemende gezinnen zich hebben gevestigd in de regio Zuid-Holland Zuid, hebben de deelnemers vele verplaatsingen en ontberingen achter de rug. Niet alleen de ervaringen in het land van herkomst kunnen een negatieve impact hebben op de gezondheid, ook angst voor geweld, risicovolle overtochten en ontberingen tijdens de vlucht kunnen gezondheid gerelateerde problemen tot gevolg hebben (Mangrio, Zdravkovic, & Carlson, 2018). In dit hoofdstuk gaan we in op de pre- en post-migratie stressoren en mentale gezondheid van de respondenten en schetsen we de eerste ervaringen met de gezondheidszorg in Nederland.**

### 5.1 Pre- en post-migratie stressoren en mentale gezondheid van respondenten

Eerder onderzoek laat zien dat asielzoekers en vluchtelingen vaker mentale gezondheidsproblemen ervaren dan autochtone Nederlanders (Fazel, Wheeler, & Danesh, 2005; Gerritsen et al., 2006; Goosen, 2014; Lamkaddem, Stronks, Gerritsen, Devillé, & Essink-Bot, 2013; Turrini et al., 2017). Goosen (2014) beschrijft dat asielzoekers in vergelijking met autochtone Nederlanders een hoger risico hebben om te overlijden door ongevallen, infectieziekten als TBC, hepatitis en aids, en complicaties tijdens de zwangerschap. De moedersterfte rond de bevalling ligt bij asielzoekers tien keer zo hoog dan bij de Nederlandse bevolking en twee keer zo hoog dan bij Surinaamse en Antilliaanse vrouwen (die al gezien worden als een risicogroep). Ook chronische aandoeningen (diabetes) en infectieziekten (zoals tetanus, malaria, scabiës) komen vaker voor. Hoewel deze stroom aan onderzoeken aantoont dat asielzoekers en vluchtelingen vaker lichamelijke gezondheidsproblemen ervaren dan autochtone inwoners, zijn deze verschillen in lichamelijke gezondheid in dit onderzoek niet als zodanig naar voren gekomen. Dit is mogelijk te verklaren door de kwalitatieve aard van het huidige onderzoek in tegenstelling tot de kwantitatieve aard van de voorgaande studies. Daarom zal de focus in deze paragraaf met name liggen op de mentale gezondheid van Eritrese en Syrische respondenten en de factoren die hierop van invloed kunnen zijn.

Asielzoekers en vluchtelingen lijden vaker aan een posttraumatische stressstoornis, depressies en angststoornissen dan autochtone inwoners in niet-oorlog gebieden (Turrini et al., 2017). Daarnaast zouden asielzoekers meer symptomen hebben van depressie, angst en posttraumatische stressstoornis dan mensen met een vluchtelingenstatus (Gerritsen et al., 2006). Veel vluchtelingen blijven klachten houden, ook na het verkrijgen van een verblijfsvergunning (Lamkaddem et al., 2013). Dagevos, Huijnk, Maliepaard, and Miltenburg (2018a) concludeerden dat twee op de vijf Syrische statushouders psychisch ongezond is. Ze zijn bijvoorbeeld vaak somber, erg zenuwachtig en niet vaak gelukkig. Een grote aanleiding voor een verminderde mentale gezondheid zijn pre-migratiefactoren, zoals traumatische ervaringen van oorlog, geweld, onderdrukking en de vlucht vanuit het land van herkomst. Syrische en Eritrese respondenten hebben vaak verliezen geleden en in het land van herkomst veel moeten achterlaten, zoals hun huis, persoonlijke bezittingen, auto, werk of onderneming en bovenal familie en vrienden.

*“Natuurlijk missen we de familie. De ouders, de zussen, de broers. Ook al zijn we heel tevreden in het buitenland, maar toch mis je iets. Je hart is nog daar bij de familie. Misschien kunnen we na jarenlang op bezoek gaan voor tien dagen of twee weken om de familie te bezoeken en te zien. Maar niet om daar weer te leven en een bestaan op te bouwen.” (Syrisch)*

*“Ik wil niet denken aan wat er in het verleden is gebeurd, ik wil in de toekomst denken. Ik kan wel gaan zeggen dat het zo is geweest, ik had het zus, ik had een auto, ik had een huis, ik had werk, ik had het goed. Daar moet ik niet aan denken, ik moet gewoon verder. Ik moet je wel zeggen, ik had een nieuw huis, ik had een heel nieuw ingericht huis, ik heb hier één dag in gewoond, ik ben alles kwijt. Ik heb al gevraagd of hij is gebombardeerd, ik weet het niet. Alles wat ik had ben ik kwijt geraakt en mogelijk dat ik hier moet zijn om opnieuw te beginnen en het beter te hebben.” (Syrisch)*

Naast het geweld, de vlucht en het verlies waar respondenten mee te maken hebben gehad, kunnen ook post-migratiefactoren, zoals het vestigen in een nieuw land en het aanpassen aan een nieuwe omgeving, een substantiële impact hebben op de psychosociale gezondheid. Niet zelden waren respondenten genooddaakt voor onbepaalde tijd gescheiden van de rest van het gezin te leven. Zorgen en stress om de veiligheid van familie en het proces om het gezin te herenigen maakt dat de eerste periode in Nederland voor veel respondenten geestelijk zwaar was. Maar ook de langdurige asielprocedure, sociaaleconomische factoren, inadequate huisvesting en tussentijdse verhuizingen vormen stressoren (Li, Liddell, & Nickerson, 2016; Miller & Rasmussen, 2017; Porter & Haslam, 2005).

*“Alleen het was heel zwaar in het begin dat mijn vrouw door psychische drukte natuurlijk, zij haar haar verliest. Tot nu toe heeft zij last van haarverlies, het was heel zwaar, ik ben daar alleen gebleven en zij moesten eerder vertrekken. Dus ze had heel moeilijk maar daarna is het goed gekomen. Nu voelt ze zich fijn maar in het begin was het echt zwaar.” (Syrisch)*

Ook het gebrek aan een sociaal netwerk en de cultuurschok als gevolg van het verhuizen naar een land met een individualistische cultuur kunnen substantiële gevolgen hebben voor de geestelijke gezondheid. De individualistische cultuur die in Nederland heerst staat in contrast met de collectivistische cultuur van Syrië en Eritrea. Niet zelden vertellen respondenten in hun interviews dat zij zich in de eerste periode in Nederland eenzaam en onwelkom hebben gevoeld. Zij geven aan dat de thuissituatie daardoor ook meer gespannen was.

*“De kinderen vonden ze ook verschrikkelijk, in Eritrea, als je in deze straat woont, iedereen kent jou. Wie je moeder is en je wie je tante is, mensen zijn toegankelijk en heel makkelijk. Het is niet moeilijk, je voelt je er gelijk thuis, of je ze nu wel of niet kent. Het is wat mijn vrouw zegt; in december kwam ik hier en het was heel koud en vanaf Afrika naar hier. Ik ga naar buiten en niemand die iets zegt, ik kon naar niemand toe gaan, naar een vriendin of iemand die ze kent. Op dat moment dacht ik; wat doe ik hier. Ik heb het als moeilijk ervaren. Nu de kinderen naar school gaan, ben ik een beetje opgelucht omdat de kinderen worden moe van school en buitenspelen. Ik heb nu niet het gevoel van ze zitten maar binnen. We gingen ook ruzie maken, gewoon uit frustratie, met elkaar dan. Maar nu gaat we naar de inburgering en de kinderen naar school. Iedereen heeft weer iets te doen in hun dagelijks leven, dat maakt het weer een beetje leefbaar.” (Eritrees)*

De taalbarrière en cultuurverschillen lijken de grootste bron van het stroeve contact met autochtone Nederlanders. Syrische en Eritrese respondenten beschrijven dat zij grote verschillen ervaren in het sociale leven tussen Nederland en het land van herkomst. Zo beschrijft een Eritrese respondent dat in Eritrea sociale contacten, zoals burens en collega's, meer betrokken zijn dan in Nederland. Deuren staan in deze culturen meer voor elkaar open dan in Nederland het geval is. Respondenten vertellen dan ook dat zij weinig contact hebben met autochtone Nederlanders, maar dit wel graag zouden willen. Respondenten ervaren dat autochtone Nederlanders meer in zichzelf zijn gekeerd. Wegens deze cultuurverschillen worden autochtone Nederlanders door Eritrese en Syrische respondenten soms als ongastvrij, ontoegankelijk en afstandelijk ervaren.

*“Het allerbelangrijkste wat ik vind of wat ik mis of wat ik een goede herinnering aan Eritrea heb is dat je een goed sociaal leven hebt, iedereen is gewoon betrokken bij je. Je bent bijna nooit alleen en je hebt mensen om je heen. Zoals je burens, je werkvloer. Je bent niet alleen maar een collega en je burens zijn niet alleen maar je burens, je burens zijn ook mensen dat als je ergens met problemen staat waar je mee in gesprek gaat. Dat geeft mij een fijner gevoel. Ik denk dat als ik naar de Nederlandse manier van leven kijk dat dat tegenovergesteld is van Eritrea. Iedereen is hier in zichzelf gekeerd. Iedereen bemoeit zich met zichzelf. Verder zijn de mensen een beetje afstandelijk.” (Eritrees)*

*“Dus deze straat en in de straat ernaast zijn het alleen maar ouderen. Ze zeggen alleen maar gedag. We proberen soms ook wat eten te brengen bij ze dat wij hebben gemaakt. Maar het houdt op na 1 of 2 minuten. Ze komen niet bij ons en wij vinden het beschamend naar hun toe om naar hun toe te gaan. [...] Het is zo, ik probeer als mensen hun hond uitlaten, dan probeer ik te spelen met de hond zodat ik in contact, gesprek kan komen met de eigenaar of het baasje. Alleen het loopt goed, een beetje via de telefoon, maar na een paar zinnen begrijpt hij het niet goed en gaat hij gedag zeggen en loopt weg, dus ja.” (Syrisch)*

Een andere stressor is de sociaaleconomische situatie. Een deel van de respondenten geeft aan moeite te hebben (gehad) met rondkomen, zowel tijdens de vlucht als de eerste periode in Nederland. Respondenten zijn de eerste periode vaak afhankelijk van een bijstandsuitkering. Een deel van hen geeft aan zich hiervoor te schamen en zich vernederd te voelen wanneer hen wordt gevraagd naar hun beroep. Anderen werken onder hun opleidingsniveau. De meeste respondenten zien een opleiding en een betaalde baan als oplossing om hun financiële situatie te verbeteren. Niet alleen willen respondenten werken om meer geld te verdienen, maar ook om een steentje bij te dragen aan het land dat hen heeft opgevangen.

*“Als je werk hebt, dat geeft enorm veel voldoening. Je voelt je menswaardig, je hebt gewerkt en je hebt je centjes verdiend. Dat is wat van iedereen wordt verwacht. Iedere Eritreeër heeft ook gewoon gewerkt. Wij hebben geen uitkerende instanties, we krijgen ook niets van de overheid en dat is ook wat wij niet willen. Dat maakt jou geestelijk ook ziek dat je weet je hoeft niets te doen je krijgt gewoon geld en vaak denken de mensen dat is lekker. Je verdient dat, maar je verdient dat niet, ik hoef dat niet. Ik denk dat als ik over mezelf mag praten en over andere Eritreeërs, we zijn gewoon mensen die ons hele leven hebben gewerkt. Liever heb ik iets dat ik gewoon verdien uit de arbeid, dat ik gewoon voor mijn gezin kan zorgen dan dat ik van de uitkerende instantie niets hoef te doen en toch maandelijks wat geld ontvang dat wil ik niet en ik denk dat als ik over de Eritreeërs praat dat zij dezelfde gedachte hebben, want geestelijk word je er gewoon ziek van.” (Eritrees)*

*“Ik weet dat het heel moeilijk is, maar ik heb de wil dat ik de taal wil gaan leren. Ik heb de wil dat ik iets voor mezelf wil gaan starten. Ik heb de wil dat ik voor mezelf wil gaan zorgen en ik heb ook de wil dat ik iets terug wil gaan doen voor het land dat mij opgevangen heeft. Ze hebben mij opgevangen. Ze hebben mij geholpen. Ik ben zeer dankbaar daarvoor, maar ik moet wel iets terug doen en ik moet ervoor zorgen dat ik zelfstandig wordt, dat ik voor mezelf ga zorgen.” (Syrisch)*

## 5.2 Ervaringen met de Nederlandse gezondheidszorg

Uit een CBS cohort onderzoek blijkt dat bijna alle statushouders (18+), die in 2014 een verblijfsvergunning hebben ontvangen en eind 2015 niet meer in een COA-opvang verbleven, ingeschreven staan bij een huisarts. Aanvankelijk leken Eritrese statushouders minder gebruik te maken van huisartsenzorg in vergelijking met andere groepen statushouders, maar in 2017 bleek dit echter ongeveer gelijk op te gaan (Boot, Driessen, Huisman, Verschuren, & Verschuren, 2020).

In het huidige onderzoek zijn respondenten gevraagd naar hun ervaringen met de Nederlandse gezondheidszorg. Omdat de gezondheidszorg in Syrië en Eritrea anders is georganiseerd dan in Nederland, bestaat er enige verwarring over de verschillende onderdelen van het Nederlandse zorgsysteem, zoals de zorgverzekering en aanvullende modules.

*“Meneer heeft dingen in het algemeen verteld, over het zorgsysteem in Nederland. Dat jullie een zorgverzekering hebben. Maar ja, hij heeft niet verteld over aanvullende verzekering, over de tandartsverzekering. Allerlei verhalen. Soms snappen we het niet helemaal. Ze hebben alleen maar dingen in het algemeen verteld, wij kunnen het niet echt helemaal snappen.” (Syrisch)*



Over het algemeen geven respondenten aan tevreden te zijn over de Nederlandse gezondheidszorg, mede omdat deze voor iedereen toegankelijk is. Ook vinden zij de Nederlandse gezondheidszorg vaak van betere kwaliteit dan die in het land van herkomst. Respondenten zijn van mening dat artsen in Nederland veel aandacht hebben voor de individuele patiënt, empathie tonen, zorgvuldig te werk gaan en goede adviezen geven. Wel ervaren respondenten dat de Nederlandse gezondheidszorg lange wachttijden heeft. In tegenstelling tot Nederland kunnen inwoners van Syrië en Eritrea vaak direct een afspraak maken met een specialist in het ziekenhuis en hoeven zij niet langs een huisarts. Ook heeft Nederland een ander voorschrijfbeleid van medicijnen dan Syrië en Eritrea. Vergeleken Syrië en Eritrea is Nederland terughoudender met het voorschrijven van medicatie, zoals antibiotica. Respondenten geven dan ook aan dat medicatie, zoals antibiotica, in het land van herkomst toegankelijker is dan in Nederland. Syrische en Eritrese respondenten begrijpen dan ook niet altijd waarom zij in Nederland minder vaak antibiotica krijgen voorgeschreven zoals zij dat gewend zijn in het land van herkomst, zoals ook uit eerder onderzoek is gebleken (Sterckx et al., 2018). Ze voelen zich minder serieus genomen wanneer de arts paracetamol voorschrijft, terwijl zij in het land van herkomst antibiotica voorgeschreven zouden krijgen. Wel geeft een deel van de respondenten aan de voordelen van het Nederlandse beleid voor de gezondheid in te zien.

*“Bij ons moet je naar de dokter en het eerste bezoek bij de dokter krijg je allerlei medicatie voor allerlei ziektes en klachten, maar hier niet. Je gaat eerst naar de dokter en een tweede en een derde keer mag je pas naar de specialist naar het ziekenhuis en dan pas krijg je medicatie. Dat vind ik heel goed want dan beschermen ze het immuunsysteem van de mens, dat ze niet zomaar medicatie krijgen. Want bij ons krijg je veel medicatie en misschien werkt één van de medicatie tegen de ziekte die je hebt en de rest veroorzaakt misschien nog andere ziektes of kwaaltjes. Dus dat vind ik heel fijn.” (Syrisch)*

*“Het is niet zoals hier dat je naar de huisarts gaat en die kijkt of hij zelf iets kan en als hij het niet kan dat hij je dan naar een specialist doorverwijst. Maar in Eritrea kun je naar het ziekenhuis gaan, of je nu buikpijn hebt of voor een operatie, je kunt gewoon rechtstreeks naar het ziekenhuis gaan. Dat is het verschil.” (Eritrees)*

Ondanks de traumatische ervaringen van de (aanleiding tot de) vlucht, geven noch Syrische noch Eritrese respondenten aan gebruik te hebben gemaakt van de geestelijke gezondheidszorg wanneer hen werd gevraagd naar hun zorggebruik en ervaringen met de Nederlandse gezondheidszorg. Dit lijkt overeen te komen met eerder onderzoek, dat laat zien dat respondenten minder vaak gebruik maken van de geestelijke gezondheidszorg vergeleken vergelijkbare leeftijdsgroepen uit de algemene bevolking (Van der Linden & Dagevos, 2019; Wijga, Maliepaard, Huijnk, & Uiters, 2019). De taalbarrière vormt een obstakel bij het contact met artsen en kan één van de mogelijke verklaringen zijn bij dit beperkte zorggebruik. Om het probleem van de taalbarrière te omzeilen proberen sommige respondenten in contact te komen met een Arabisch sprekende arts. Anderen communiceren met behulp van een vertaalapp of de hulp van familieleden of kennissen die beter Nederlands spreken. Overeenkomend met eerder onderzoek, geven respondenten aan soms moeite te hebben met het omschrijven van hun klachten. (Sterckx et al., 2018)) beschrijven dat met name Eritrese respondenten zich vaak niet heel serieus genomen voelen door Nederlandse zorgprofessionals; een misvatting die gerelateerd kan worden aan de taalbarrière tussen de zorgverlener en de patiënt.

*“Op dit moment hebben wij als wij bij een arts, een Nederlandse arts, het heel moeilijk met hoe kunnen wij uitleggen over onze pijn. Er zijn hier speciale woorden, medische woorden, en ik weet deze woorden nog niet. Heel moeilijk uitleggen, ja. Heel moeilijk om te omschrijven de situatie van het lichaam, bijvoorbeeld van het hersenen. Heel veel mensen die komen van Syrië, allemaal getraumatiseerd.” (Syrisch)*

*“Er is natuurlijk een groot verschil in het gezondheids-systeem hier en in Syrië. Hier is het zeker beter. Alleen in het begin was het moeilijk voor mijn vrouw, want door de taalbarrière. Dat vond zij lastig. Onze dochter ging haar helpen met vertalen bij de dokter, maar nu lukt het haar wel om alleen naar de dokter te gaan en te communiceren met de dokter.” (Syrisch)*

# 6 Conclusie





## 6. Conclusie

**Dit onderzoek heeft als doel antwoord te geven op de vragen hoe het leven van de Syrische en Eritrese deelnemers eruit zag in het land van herkomst en op welke manier deze ervaringen in het land van herkomst, de ervaringen van de vlucht en de situatie in Nederland van invloed zijn op de gezondheid en het welzijn van de deelnemers. Voor dit rapport zijn negen Syrische en zes Eritrese gezinnen geïnterviewd. Zij zijn gevraagd naar hun leven in het land van herkomst, de vlucht, het opbouwen van een leven in Nederland en hun gezondheid.**

Het is van belang de achtergrond en huidige leefsituatie van Syrische en Eritrese deelnemers te kennen. Zowel pre-migratiefactoren, zoals traumatische gebeurtenissen in het land van herkomst en de vlucht, als post-migratiefactoren bij het aanpassen aan een nieuwe leefomgeving hebben een grote impact op de mentale en fysieke gezondheid van vluchtelingen en asielzoekers (Bogic, Njoku, & Priebe, 2015; Fazel et al., 2005; Gerritsen et al., 2006; Goosen, 2014; Johnson & Thompson, 2008; Lamkaddem et al., 2013; Lindencrona, Ekblad, & Hauff, 2008; Turrini et al., 2017). Deze gezondheidsproblemen kunnen een negatieve invloed uitoefenen op het opbouwen van een nieuw bestaan en het onderdeel worden van een nieuwe gemeenschap. Het in beeld brengen van de geschiedenis van deze gezinnen helpt daarom de hindernissen te begrijpen die zij ervaren bij het integreren in de samenleving. Daarmee biedt dit rapport handvaten voor hulpverleners en gemeenten.

### 6.1 Liminaliteit en gezondheid

De ervaringen die de deelnemers hebben gedeeld laten een zeer verschillend beeld zien van waar zij vandaan komen qua sociale klasse, religie, etnische achtergrond, opgroeiomstandigheden en wat zij hebben meegemaakt. Dit geldt voor zowel de periode in Eritrea of Syrië als de vlucht naar Europa. De identiteit en status van de respondenten is gestoeld op de sociale, culturele en economische patronen in het land van herkomst, maar is op losse schroeven komen te staan gedurende de vlucht en de asielprocedure in Nederland (Groeninck, Meurs, Geldof, Van Acker, & Wiewauters, 2020). Alle geïnterviewde gezinnen beleven een transitie die gekenmerkt wordt door verlies van status, familie, verbondenheid, identiteit en een gebrek aan autonomie. De gezinnen bevinden zich in een staat van zogenaamde liminaliteit. Deze term heeft wat uitleg. Gedurende het leven maken mensen verschillende transities door, zoals van kind naar volwassene. De overgang tussen deze fases wordt in de sociaalwetenschappelijke literatuur aangeduid als liminaliteit, wat is afgeleid van het Latijnse limen en drempel betekent. Het is een fase

waarin men noch 'hier' noch 'daar' is. Dergelijke sociale tussenposities worden toegekend en geordend door wetten, gewoonten, conventies en ceremonies (Turner, 2017). Alle respondenten hebben de transitie doorgemaakt van het zijn van een 'burger' in het land van herkomst naar het zijn van een 'vluchteling' en vervolgens een 'statushouder' in Nederland. Uit de verhalen van de deelnemers komt naar voren dat dergelijke transities gepaard zijn gegaan met stress, onzekerheid, moedeloosheid, maar ook hoop, doorzettingsvermogen en veerkracht.

Een staat van liminaliteit heeft directe gevolgen voor respondenten, wat zich onder andere uit in het lichaam, het sociale welbevinden en productiviteit (Mahmoud, 2008). Het lichaam is de plaats waar veranderingen in identiteit zich uiten, die bij veel vluchtelingen ook gepaard gaan met veranderingen in sociaal welbevinden, zoals gevoelens van dehumanisering en psychologische stress. Daarnaast waren relaties met anderen, zoals familie en buurtgenoten, voor veel deelnemers in het land van herkomst een belangrijk onderdeel van wie zij zijn, een manier om met elkaar tijd door te brengen, maar ook een belangrijke hulpbron in tijden van (persoonlijke) crisis. Deze sociale context is in Nederland sterk veranderd. De vanzelfsprekendheid van de verbondenheid met buurt- of dorpsgenoten is voor veel van de deelnemers verdwenen. Verschillende deelnemers geven aan in Nederland moeite te hebben met het ontwikkelen van betekenisvolle relaties met buurtgenoten. Daarnaast leveren de netwerken die Syriërs of Eritreeërs in Nederland hebben opgebouwd niet dezelfde verbondenheid als in het land van herkomst (zie ook Mahmoud, 2008).

Werken wordt door sommige deelnemers, vooral door mannen, gezien om een deel van de vroegere identiteit weer te herstellen en weer een gerespecteerd burger van de (nieuwe) samenleving te worden (Huizinga & van Hoven, 2020; Schutten & Mellaard, 2018). De meeste respondenten zijn echter nog afhankelijk van een bijstandsuitkering. Hoewel een uitkering zorgt voor stabiliteit en een recht is van een nieuwe burger in Nederland, staat het voor respondenten in schril contrast met het idee van een productief leven leiden. Zo vertelt een respondent: 'Je verdient dat, maar je verdient dat niet'. Verschillende deelnemers schamen zich dan ook voor het niet productief zijn en afhankelijk zijn van een uitkering. Het gevoel van een gebrek aan productiviteit heeft ook invloed op het lichamelijke domein. Zo vertelt een Eritrese respondent: 'Je wordt er ziek van' (zie ook Kleist, 2010). Een bijstandsuitkering wordt door respondenten daarom vaak gezien als een noodzakelijk, maar onwenselijk tussenstation. Verschillende respondenten maken dan ook plannen en stellen doelen om een stabiele identiteit en toekomst te bewerkstelligen. Het hebben van dergelijke aspiraties is een belangrijke drijfveer en gestoeld op het vertrouwen dat de toekomst beter zal zijn dan het verleden.

Deze rapportage maakt deel uit van een longitudinaal project. De focus van het vervolg van het onderzoek is gericht op de wijze waarop de deelnemers in staat zijn om een transitie te maken naar een nieuwe identiteit en een leven dat zichzelf als stabiel ervaren, of ze daarmee hun liminale status achter zich weten te laten, wat ze in dit proces nodig hebben en welk effect dit heeft op hun gezondheid en welbevinden.

## 6.2 Implicaties voor beleid

### 6.2.1 Gezondheid(zorg)

#### Investeer in de mentale gezondheid

Het huidige onderzoek toont dat statushouders door zowel pre- als post-migratie factoren een verhoogd risico hebben op het ontwikkelen van psychische klachten. Desondanks geven noch Syrische noch Eritrese respondenten aan gebruik te maken van de geestelijke gezondheidszorg wanneer hen werd gevraagd naar hun ervaringen met de Nederlandse gezondheidszorg. Hoewel niet alle Syriërs en Eritreeërs na aankomst in Nederland mentale zorg nodig zullen hebben, zullen meer statushouders mentale zorg nodig hebben dan op dit moment wordt verleend. Meerdere factoren kunnen aan dit beperkte zorggebruik ten grondslag liggen, zoals culturele verschillen betreffende de drempel naar psychische hulpverlening, taboes vanuit de Syrische en Eritrese cultuur, onbekendheid met de Nederlandse mentale gezondheidszorg, maar ook de taalbarrière en beperkte steun vanuit zorginstanties zelf. Een vroege signalering van mentale gezondheidsproblemen is dan ook essentieel, omdat mentale gezondheidsproblemen een negatieve invloed kunnen uitoefenen op verschillende aspecten van het dagelijks leven, zoals educatie, (het vinden van) werk, het leren van de Nederlandse taal en het opbouwen van een sociaal netwerk. Tegelijkertijd is het verlenen van psychische hulpverlening op een cultuur-sensitieve manier van groot belang. ARQ Kenniscentrum Migratie biedt op een cultuur-sensitieve wijze psychosociale ondersteuning aan vluchtelingen, (ex-)asielzoekers en migranten. ARQ zet preventieve interventies in, signaleert vroeg psychische klachten en optimaliseert effectieve curatieve zorg. Mind-Spring is zo'n preventieve groepsinterventie. Mind-Spring kenmerkt zich door de samenwerking tussen een trainer met een vluchtelingenachtergrond en een trainer vanuit de regionale GGZ. Thema's die hier aan bod komen zijn: stress, depressie en lusteloosheid, trauma, rouw en schuldgevoelens, ontheemding en acculturatie en verlies van verworvenheden in eigen land. Deelnemers leren waarom zij deze problemen kunnen hebben en wat zij hier zelf aan kunnen doen. De meerwaarde van deze interventie is dat de trainer een vluchtelingenachtergrond heeft, die een vertaalslag kan maken in taal en cultuur. Ook ervaren deelnemers sociale steun van de groep, die dezelfde culturele achtergrond heeft. Bij ernstige problematiek kan de GGZ professional direct reageren en bemiddelen naar passende zorg.

### **Ondersteun de campagne voor het vergoeden van tolken en mediators in de zorg**

Naast de onbekendheid met het Nederlandse zorgsysteem, ervaren statushouders de taalbarrière als een groot struikelblok binnen de gezondheidszorg. Syrische en Eritrese deelnemers geven aan moeite te hebben met het uitdrukken van hun gezondheidsklachten aan Nederlands sprekende artsen. Contact met Arabisch sprekende artsen verloopt soepeler. Tolken of mediators kunnen hier een uitkomst bieden en daarmee zowel de toegankelijkheid als de kwaliteit van de gezondheidszorg verbeteren. Voor 2012 werden de kosten voor het gebruik van tolken in de gezondheidszorg vergoed. De kwaliteit van zorg staat onder druk als er geen gebruik gemaakt kan worden van een professionele tolk in de praktijkkamer (Langendijk-van den Berg, Verdonk, & Abman, 2014). Verschillende organisaties hebben hiervoor de laatste jaren aandacht gevraagd. Vorig jaar is de Johannes Wier stichting, die zich richt op gezondheidszorg en mensenrechten, een campagne gestart om de vergoeding van tolken opnieuw op de agenda te zetten. Mediators kunnen ondersteuning bieden aan Eritrese en Syrische gezinnen, maar ook een rol spelen bij het belichten van het perspectief van deze gezinnen richting professionals en organisaties. Daarnaast is het van belang dat dit zorgaanbod goed onder de aandacht wordt gebracht bij vluchtelingen en statushouders.

### **6.2.2 Uitbreiden van het sociale netwerk**

#### **Faciliteer projecten gericht op het uitbreiden van sociale netwerken**

Eritrese en Syrische respondenten geven aan veel behoefte te hebben aan contact met autochtone Nederlanders. Het tot stand brengen van deze informele relaties is echter moeizaam gebleken. Zoals beschreven kunnen zowel de taalbarrière als culturele verschillen hieraan ten grondslag liggen. Om contact tussen nieuwkomers en autochtone Nederlanders te bevorderen zijn diverse initiatieven opgericht, zoals maatjesprojecten en lokale buurtinitiatieven. In Breda is het Buddy to Buddy project actief. Hier worden 'nieuwe' Bredanaars, gevlucht voor oorlog en onderdrukking, in contact gebracht met stadsgenoten. Het project bestaat uit programma's van vier maanden waarin 'nieuwe' en 'oude' Bredanaars worden gekoppeld en wekelijks één-op-één contact centraal staat in de vorm van bijvoorbeeld een boswandeling of het drinken van een kopje koffie. Gemeenten zouden deze initiatieven meer kunnen faciliteren om nieuwkomers en autochtone Nederlanders dichter bij elkaar te brengen. Daarnaast bieden deze initiatieven nieuwe mogelijkheden om de Nederlandse taal in de praktijk te leren en taalvaardigheden toe te passen.

Autochtone Nederlanders zijn zich vaak niet bewust van de grote culturele verschillen in sociale omgang. Een dichte voordeur, wat in Nederland gebruikelijk is, betekent voor een Syriër of Eritreeër een onwaarschijnlijke afstand. Het kan helpen om bij autochtone Nederlanders dit cultuurverschil bekender te maken, zodat zij zich hier meer bewust van worden. Een simpel praatje op straat kan voor statushouders al veel betekenen.



### **6.2.3 Verbeteringen van instroom in onderwijs, werk en taalstudie**

#### **Bevorder de instroom voor opleidingen**

Syrische en Eritrese respondenten vertonen een veerkracht die hen drijft een nieuw bestaan op de bouwen. Respondenten geven aan te willen leren en werken, contact te willen maken met de mensen om hen heen en een volwaardig lid van de maatschappij te willen zijn. Echter, opleidingseisen in Nederland vormen een groot obstakel. De opleidingen en werkervaringen van statushouders zijn vaak niet toereikend om in te stromen in aansluitend onderwijs of banen in Nederland. De instroom in dergelijke opleidingen dient daarom gefaciliteerd te worden. Het volgen van een opleiding biedt statushouders meer kans op werk op niveau, wat statushouders meer zal motiveren en hun zelfredzaamheid zal vergroten.

#### **Bevorder duale werk-taal trajecten**

Een gerelateerd knelpunt is het taalniveau van statushouders. Uit de interviews blijkt dat Syrische en Eritrese respondenten hoofdzakelijk de Nederlandse taal leren via de inburgeringscursus, waar respondenten twee à drie dagen per week les volgen. Buiten de cursus wordt weinig Nederlands gesproken. Thuis spreken veel respondenten de eigen taal en omdat contact met autochtone Nederlanders beperkt is, blijft het leren van de taal in de praktijk gelimiteerd. Ook angst om fouten te maken speelt hier een rol. Omdat taalvaardigheden een sleutelfunctie hebben voor veel aspecten van het dagelijks leven, is het van belang om meer mogelijkheden te bieden om buiten de cursusomgeving Nederlands te leren. Eén zo'n initiatief dat statushouders mogelijkheden biedt om de taal te leren in een praktijkcontext is de Taalsnelweg naar Werk, zoals dit in Gorinchem vorm krijgt. Dit is een programma waarin deelnemers eerst vier maanden op locatie intensief de taal leren, waarna zij op een stageplaats aan het werk gaan. Dit biedt statushouders de mogelijkheid om zowel de Nederlandse taal te leren als werkervaring op te doen. Dergelijke duale trajecten vormen een belangrijk middel bij de integratie en het organiseren en faciliteren van deze trajecten is daarom wenselijk.

### **6.2.4 Geef nieuwe Nederlanders een structurele stem**

#### **Includeer het perspectief van nieuwe Nederlanders in het gemeentelijk beleid**

Burgerschap wordt mede bepaald door het includeren van het perspectief van inwoners in beleid. Het is daarom van belang om de ervaringen van vluchtelingen in de regio structureel van invloed te laten zijn op beleid wat hen aangaat. Het gaat dan onder andere om gemeentelijk beleid op het gebied van inburgering, economie en sociale zaken, maar ook met betrekking tot het beleid van zorg- en welzijnsorganisaties. Het concept van refugee-led advocacy (Ponzoni, Ghorasi, & Badran, 2020) biedt hiervoor goede aanknopingspunten.

#### **Betrek nieuwe Nederlanders bij hun inburgering en bied zo veel als mogelijk maatwerk**

Tegelijkertijd is het van belang om op individueel niveau nieuwe Nederlanders te betrekken bij hun eigen inburgering. Sluit hierbij zo veel als mogelijk aan bij de wensen en mogelijkheden van het individu. Hierbij sluiten wij aan bij de aanbeveling die gedaan is door van Liempt and Staring (2020) om hiervoor structureel de ruimte te bieden in het zogenoemde persoonlijk Plan Inburgering en Participatie (PIP). Dit draagt eraan bij dat de veerkracht, die vluchtelingen in het land van herkomst en tijdens de vlucht hebben laten zien, op een positieve manier voortgezet kan worden ten behoeve van hun leven in Nederland.



# Referentielijst

- Bogic, M., Njoku, A., & Priebe, S. (2015). Long-term mental health of war-refugees: a systematic literature review. *BMC international health and human rights*, 15(1), 29.
- Boot, N., Driessen, Z., Huisman, C., Verschuren, L., & Verschuren, S. (2020). *Cohortonderzoek asielzoekers en statushouder. Asiel en integratie*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Dagevos, J., Huijnk, W., Maliepaard, M., & Miltenburg, E. (2018a). De integratie van Syriërs heeft nog een lange weg te gaan. *Sociaal Bestek*, 80(4), 50-51.
- Dagevos, J., Huijnk, W., Maliepaard, M., & Miltenburg, E. (Eds.). (2018b). *Syriërs in Nederland. Een studie over de eerste jaren van hun leven in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- De Juan, A., & Bank, A. (2015). The Ba 'athist blackout? Selective goods provision and political violence in the Syrian civil war. *Journal of Peace Research*, 52(1), 91-104.
- Engbersen, G., Dagevos, J., Jennissen, R., Bakker, L., Leerkes, A., Klaver, J., & Odé, A. (2015). Geen tijd verliezen: van opvang naar integratie van asielmigranten.
- Fazel, M., Wheeler, J., & Danesh, J. (2005). Prevalence of serious mental disorder in 7000 refugees resettled in western countries: a systematic review. *The Lancet*, 365(9467), 1309-1314.
- Ferrier, J., Kahmann, M., & Massink, L. (2017). Jullie Nederlanders hebben voor alles een systeem. Handreiking voor ondersteuning van Eritrese nieuwkomers bij hun integratie. In: Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving.
- Ferrier, J., & Massink, L. (2016). Overleven in Nederland. *Onderzoek naar het verloop van de inburgering en de integratiebehoeften van Eritrese statushouders (18-23 jaar) op de geclusterde woonlocatie op de Griftdijk in Lent*. Precies Advies.
- Gerritsen, A., Devillé, W., van der Linden, F., Bramsen, I., van Willigen, L., Hovens, J., & van der Ploeg, H. (2006). Psychische en lichamelijke gezondheidsproblemen van en gebruik van zorg door Afghaanse, Iraanse en Somalische asielzoekers en vluchtelingen.
- Goosen, S. (2014). A safe and healthy future. *Epidemiological studies on the health of asylum seekers and refugees in the Netherlands*. Amsterdam: University Amsterdam.
- Groeninck, M., Meurs, P., Geldof, D., Van Acker, K., & Wiewauters, C. (2020). Resilience in liminality: how resilient moves are being negotiated by asylum-seeking families in the liminal context of asylum procedures. *Journal of Refugee Studies*.
- Hedru, D. (2003). Eritrea: transition to dictatorship, 1991-2003. *Review of African Political Economy*, 30(97), 435-444.
- Hirt, N., & Mohammad, A. S. (2013). 'Dreams don't come true in Eritrea': anomie and family disintegration due to the structural militarisation of society. *The Journal of Modern African Studies*, 51(1), 139-168.
- Huizinga, R. P., & van Hoven, B. (2020). Hegemonic masculinities after forced migration: Exploring relational performances of Syrian refugee men in The Netherlands. *Gender, place & culture*, 1-23.
- Johnson, H., & Thompson, A. (2008). The development and maintenance of post-traumatic stress disorder (PTSD) in civilian adult survivors of war trauma and torture: A review. *Clinical psychology review*, 28(1), 36-47.
- Kastrinou, A. M. A. (2016). *Power, sect and state in Syria: The politics of marriage and identity amongst the Druze*. Bloomsbury Publishing.
- Kibreab, G. (2009). Forced labour in Eritrea. *The Journal of Modern African Studies*, 41-72.
- Kleist, N. (2010). Negotiating respectable masculinity: Gender and recognition in the Somali diaspora. *African Diaspora*, 3(2), 185-206.
- Krause, U. (2017). Escaping Conflicts and Being Safe? Post-conflict Refugee Camps and the Continuum of Violence. In S. Buckley-Zistel & U. Krause (Eds.), *Gender, Violence, Refugees* (pp. 173-196). New York & Oxford: Berghahn.



- Lamkaddem, M., Stronks, K., Gerritsen, A., Devillé, W., & Essink-Bot, M. (2013). Gezondheid en zorggebruik van vluchtelingen: Vervolgonderzoek onder mensen met een verblijfsvergunning in Nederland. *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde*, 157(A5604).
- Langendijk-van den Berg, I., Verdonk, P., & Abman, T. (2014). De professionele tolk verdwijnt: kwaliteit onder druk. *Nederlands Tijdschrift Geneeskunde*, 158: A7702.
- Li, S. S., Liddell, B. J., & Nickerson, A. (2016). The relationship between post-migration stress and psychological disorders in refugees and asylum seekers. *Current psychiatry reports*, 18(9), 82.
- Lindencrona, F., Ekblad, S., & Hauff, E. (2008). Mental health of recently resettled refugees from the Middle East in Sweden: the impact of pre-resettlement trauma, resettlement stress and capacity to handle stress. *Social psychiatry and psychiatric epidemiology*, 43(2), 121-131.
- Mahmoud, H. W. (2008). Exploring Identity Changes of Sudanese Refugee Women in Cairo: Liminality and the Frustrating Struggle between Stability and Change. *Al-Raida Journal*, 11-19.
- Mangrio, E., Zdravkovic, S., & Carlson, E. (2018). A qualitative study of refugee families' experiences of the escape and travel from Syria to Sweden. *BMC Research Notes*, 11(1), 594. doi:10.1186/s13104-018-3702-1
- Ministerie van Buitenlandse Zaken (2011). *Algemeen Ambtsbericht Eritrea*. Den Haag: Ministerie van Buitenlandse Zaken
- Miller, K., & Rasmussen, A. (2017). The mental health of civilians displaced by armed conflict: an ecological model of refugee distress. *Epidemiology and psychiatric sciences*, 26(2), 129-138.
- Miltenburg, E., Dagevos, J., & Huijnk, W. (Eds.). (2019). *Opnieuw beginnen. Achtergronden van positieverschillen tussen Syrische statushouders*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Pew research center (2020). Pew-Templeton Global Religious Futures Project. Retrieved from [http://www.globalreligiousfutures.org/countries/syria#/?affiliations\\_religion\\_id=0&affiliations\\_year=2010&region\\_name=All%20Countries&restrictions\\_year=2016](http://www.globalreligiousfutures.org/countries/syria#/?affiliations_religion_id=0&affiliations_year=2010&region_name=All%20Countries&restrictions_year=2016). Retrieved 03-12-2020
- Ponzoni, E., Ghorasi, H., & Badran, M. (2020). *Naar een structurele plek voor het perspectief en de visie van vluchtelingen in beleidsvorming*. Advies voor instituties en organisaties. Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam.
- Porter, M., & Haslam, N. (2005). Predisplacement and postdisplacement factors associated with mental health of refugees and internally displaced persons: a meta-analysis. *Jama*, 294(5), 602-612.
- Rugh, A. B. (1997). *Within the circle: parents and children in an Arab village*: Columbia University Press.
- Schneider, W. (2018). *Beleidsanalyse Statushouders. Deel 1 samenvatting*.
- Schutten, M., & Mellaard, A. (2018). *Gezondheid van Syrische statushouders: resultaten van focusgroep onderzoek*. Dordrecht: GGD ZHZ
- Sterckx, L., Fessehazion, M., & Teklemariam, B.-E. (2018). *Eritrese statushouders in Nederland. Een kwalitatief onderzoek over de vlucht en hun leven in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau
- Tiltnes, Å. A. (2002). Magnitude And Characteristics Of Working Children In Syria: A Report To UNICEF, Syria, Based On A National Household Survey. In: Damascus and Amman: Syria Central Bureau of Statistics and Fafo.
- Turner, V. (2017). *The ritual process: Structure and anti-structure*. New York: Routledge.

Turrini, G., Purgato, M., Ballette, F., Nosè, M., Ostuzzi, G., & Barbui, C. (2017). Common mental disorders in asylum seekers and refugees: umbrella review of prevalence and intervention studies. *International journal of mental health systems*, 11(1), 51.

Van Beelen, N. (2016). *'Van ver gekomen'. Een verkenning naar het welzijn en de gezondheid van Eritrese vluchtelingen*. Utrecht: Pharos.

Van Dam, N. (2011). *Struggle for Power in Syria: Politics and Society under Assad and the Ba'th Party*. London & New York: I.B. Tauris.

Van der Linden, M., & Dagevos, J. (2019). *Nieuw in Rotterdam: De startpositie van statushouders in het SNTR-programma en van statushouders in het gemeentelijk beleid*.

Van Liempt, I., & Staring, R. (2020). *Nederland Papierenland: Syrische statushouders en hun ervaringen met participatiebeleid in Nederland*.

Wijga, A., Maliepaard, M., Huijnk, W., & Uiters, E. (2019). Inzicht in psychische ongezondheid. In E. Miltenburg, J. Dagevos, & W. Huijnk (Eds.), *Opnieuw beginnen. Achtergronden van positieverschillen tussen Syrische statushouders*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

World Food Programme (2020). *WFP Syria. Country Brief*. Retrieved from [www.wfp.org/countries/Syria](http://www.wfp.org/countries/Syria)

## Colofon

Dit onderzoek maakt deel uit van het kennisprogramma van de Dienst Gezondheid & Jeugd.

### Auteurs:

Chantal Kenens  
Chrystel Luijendijk (red.)  
Arne Mellaard (red.)  
Johan van Veelen

### Met dank aan:

Merel Schutten, Fatima Debjani, Henriëtte Jacobs,  
Hanne Bookelmann, Hanneke van Leeuwen en Paul van Hattem.

### Opmaak en druk:

DTP Zaken





